

GRAND STRATEGY AND POLICY

ЧЕШЪРСКАТА КОТКА: УСМИВКАТА НА АНГЕЛА МЕРКЕЛ СЛЕД ЕПОХАТА МЕРКЕЛ (ЕСЕ ВЪРХУ ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ЛИПСАТА НА СТРАТЕГИЯ)

Тодор Танев¹, Софийски Университет „Св. Климент Охридски“

Резюме

Защитава се тезата, че епохата Меркел продължава да формира основните политики в Германия и ЕС след властта на Меркел, като причинява основните проблеми на съвременността в резултат на допуснатите стратегически грешки. Доказва се, че канцлерката не е била стратег, а ситуационен тактически бюрократ. Това означава, че тя просто управлява верига от последователни кризи без да успява да направи широкообхватни реформи, за да подготви страната си и ЕС за бъдещето. Така някои решения се оказват грешки, които поради стратегическия си характер не могат да бъдат поправени: политиката в стил „стокхолмски синдром“ спрямо Путинова Русия, политиката вследствие на синдрома „ГДР“ за неуправляемо отваряне на границите за икономически мигранти, политиката продиктувана от властния синдром за неутрализиране на „зелената“ опозиция, довела до унищожаването на германската ядрена енергетика и пр. Правят се предположения как политиките на Меркел ще действат върху развитието на европейските политики в близко бъдеще. Проблемите в ЕС влияят върху България, но няма исторически основания да влияят върху нейната европейска ориентация.

ключови думи: Меркел; Германия; ЕС; стратегически грешки.

¹ Тодор Танев е професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доктор на политическите науки. Преподавал е в много други университети. Автор е на 9 монографии и над 100 изследвания и статии. Съосновател и ръководител на катедрите по политически науки и публична администрация в Софийския университет. Бил е стипендиант на Фулбрайт и има 9 специализации в САЩ, както и в Холандия, Германия, Италия и Швеция. Интересите му са в областта на стратегическото управление в публичната сфера, политическата култура и държавността. Бил е министър на образованието и науката в периода 2014-2016.

THE CHESHIRE CAT: ANGELA MERKEL'S SMILE AFTER MERKEL'S ERA (AN ESSAY ON THE CONSEQUENCES OF THE LACK OF STRATEGY)

Todor Tanev², Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Abstract

It is argued that the Merkel era continues to shape the main policies in Germany and the EU after Merkel's rule, causing the problems of modern time as a result of the strategic mistakes made. It is proven that the Chancellor was not a strategist, but a situational tactical bureaucrat. This means that she has simply managed a chain of successive crises without managing to make wide-ranging reforms to prepare her country and the EU for the future. Thus, some decisions turn out to be mistakes that, due to their strategic nature, cannot be corrected: the "Stockholm Syndrome"-style policy towards Putin's Russia, the policy resulting from the "GDR" syndrome of uncontrolled opening of the borders to economic migrants, the policy dictated by the power syndrome to neutralize the "Green" opposition, which led to the destruction of German nuclear energy, etc. Assumptions are made about how Merkel's policies will affect the development of European policies in the near future. The problems in the EU affect Bulgaria, however there are no historical reasons for them to affect its European orientation.

Keywords: Merkel; Germany; EU; strategic mistakes.

Чешърската котка е измислица. Известна е с широката си усмивка. Тя е станала звезда в западния свят, след като е популяризирана от Луис Карол в „Алиса в страната на чудесата“. Авторът твърди, че името ѝ идва от един каменен релеф на ухилена котка, вграден през средновековието в английска църква, намираща се в северозападното графство Чешър.

Оттам и изразът на запад „сmee се като Чешърска котка“. С Чешърската котка оприличават ухилената гримаса на човек, чиито действия са целенасочено объркващи и енигматични.

Нещата са всъщност малко по-сложни. Чешърската котка има способността да се появява и изчезва когато пожелаете, а това е много сериозно качество. Усмивката ѝ изобщо не е знак че се смее, че е весела и добронамерена. Чешърската усмивка е израз на самодоволство от надхитрянето на другите, последвано от изчезване. В съзнанието на надхитрените остава само усмивката на победителя.

² Todor Tanev is a Professor at Sofia University "St. Kliment Ohridski", Dr.Sci. He has taught at many other universities. He is the author of 9 monographs and about 100 studies and articles. Co-founder and head of the Departments of Political Science and Public Administration at Sofia University. He was a Fulbright Scholar and has 9 specializations in the United States, as well as in the Netherlands, Germany, Italy and Sweden. His interests are in the field of Strategic Governance in the public sphere, Political Culture and Statehood. He was Minister of Education and Science 2014-2016.

Котката е доста умна и забавлява Алиса, като разговаря по „теми с философски нюанси“. Но нещата се усложняват, когато момичето се появява на игрището за крикет на самата Кралица на Сърцата и котката се материализира, поради което е осъдена на смърт. Тогава тя изчезва, оставяйки видима само главата си, което води до спор между Краля, Кралицата и палача, тъй като те не могат да обезглавят същество, което няма тяло. Естествено, главата се смее. Накрая не остава нищо освен усмивката. Това кара Алис да отбележи, че „често е виждала котка без усмивка, но никога усмивка без котка“.

Всъщност, легендарната котка се била появила по-рано в книга, публикувана още през 1788 г. в Лондон, озаглавена „Класически речник на просташкия език“. Там било записано: „Чешърска котка. Усмивка се като чешърска котка; Казва се за всеки, който показва зъбите и венците си, когато се смее.“

Усмивката гримаса добиват политиците, когато надхитрят някого. Те намират най-подходящата публика за това: самоподчинилото се отношение към станалото на надхитрените. Когато сме били измамани достатъчно много, ние сме склонни да отхвърлим всеки конкретен спомен за измамата.

Най-известният държавен секретар на САЩ Хенри Кисинджър обикаляше света от едно място на друго със същата „усмивка“ и нищо весело и смешно не последва след това. Кисинджър оформи историята на Студената война и стана най-могъщият архитект на източната политика на Запада. Неговото сложно наследство все още отеква в отношенията на всички с Китай, Русия и Близкия изток. След поредната си обиколка, оставяща сериозни последици, той изчезваше, но у всички се затвърждаваше все повече онази усмивка.

За Ангела Меркел някои хора са казвали преди време, че пускала самодоволната усмивка на Чешърска котка. Правела го винаги щом дочака другите да се омаломощят, след което казвала какво трябва да се върши, което другите всъщност и без това знаели. Излизло, че тя го е измислила. Било основното нещо, което вършела години наред. Изглежда усмивката ѝ е останала в съзнанията ни и днес, след като тя изчезна в пенсия. Тактическите грешки изчезват бързо, но стратегическите остават и държавникът, който ги е допуснал ги съпровожда с широка усмивка. Но може ли тя да се отнесе към „чешърската“ политическа гримаса?

Дали Ангела Меркел наистина изчезна тъй, както някога присъстваше навсякъде? Дали за нас не остана да витае усмивката ѝ?

Липсата ѝ вече няколко години повдига някои въпроси за времето, когато, обратно, присъстваше във всекидневието на всички. Беше ли Меркел добър или лош канцлер? Беше ли добър или лош фактически ръководител на Европейския съюз? Какво беше това нещо Меркел?

Меркел оглавяваше многократно класацията за най-влиятелна жена на годината на списанията *Forbes* и *Time*. Писаха и това, че е най-влиятелната жена в целия свят, не за годината. По време на канцлерския мандат я определяха като де факто лидер на Европейския съюз (ЕС). Това не може да бъде случайно.

Накратко, Ангела Меркел застана на държавния рул на 51 годишна възраст и навигира в продължение на цели 16 години Германия и, да си признаем, самия Европейски съюз. Хенри Кисинджър, известен с подчертан интерес към Изтока, бил казал прямо, по американски: „Когато ме питатхе „Кой е телефонният номер на Европа?“ аз отговарях: „Това е мобилният номер на Ангела Меркел.“

Тя бе отговорна за справяне с три глобални кризи, които избухнаха по време на този продължителен мандат. Това е финансовата криза от 2008 г., кризата с мигрантите от 2015 г. и, което днес се определя като най-важно – инвазията на Русия в Украйна през 2014 г. – т.нар. „война в Донбас“. Първите две кризи някак си стигнаха своя пик и вече не са чак толкова голяма заплаха. Но третата криза е неизмеримо по-силна. От нахлуване в Донбас тя се превърна в пълномасщабна война в Украйна. Как ще се развие по-нататък извън Украйна е неясно. Допуснатите концесии някога не бяха тактически пропуск. Затова кризата остана, задълбочи се, стана глобална и продължава да се развива години след като Меркел не е ръководител. Беше ли канцлерката твърде мека към Москва? Не окастри ли твърде много помощите за Украйна? Ако тя не беше блокирала членството на Украйна в НАТО през 2008 г., щеше ли да има война там сега?

Обичана или откровено мразена, за своите цели 16 години начело на най-мощната държава в Европа и ЕС (по този начин с въздействие върху България) си заслужава още

веднъж да претеглим крайните мнения за нейното ръководство, но от гледна точка на сегашното време, а не нейното. Тя напусна поста, но политиките ѝ тласнаха света в посока, от която няма излизане.

Случаят „Меркел“ е забележителен с тактическите си постижения и стратегическите си грешки. Тя бе осмият федерален канцлер на Германия, както и първата жена на този пост. Наложено ѝ се да внесе в политическия речник думата в женски род „канцлерка“ (Kanzlerin), която бе избрана за дума на годината в Германия през 2005-а.

Меркел се нареди в забележителната верига държавни ръководители, чиито решения отекват далеч зад границите на собствената им страна: Конрад Аденауер - Лудвиг Ерхард - Курт Георг Кизингер - Вили Бранд - Хелмут Шмит - Хелмут Кол - Герхард Шрьодер - Ангела Меркел. Каква авторитетна поредица наистина!

Падна ѝ се да управлява като първопроходец, а и в трудно време. Това са две проклетия, които могат да паднат върху държавен ръководител: първопроходец и трудно време.

А времето на следвоенната стратегия за европейско възкресение на страната ѝ, започнато от Аденауер, бе тъкмо приключило през 2005 година, когато тя пое нататък съдбата на Германия. Ангела Меркел е била наясно, че е дошло друго време, нова ера и за Германия, и за Европа, а и за света. Свършила беше Студената война. От немска гледна точка Германия се бе обединила. Приключена е била една епоха на неясноти, невъзможности и принудителни нелогичности в германското държавно управление.

Същевременно са възникнали ей така, сякаш от нищото, множество нови проблеми с международна значимост: финансовата криза от 2008 година и последвалата я криза в еврозоната, промените в климата, бежанският напор към Европа, конфликтът в Близкия изток с новото лице на тероризъм, а като капак и пандемията. Не може да се управлява напълно по старата партитура – това е било ясно за Ангела Меркел още в самото начало. Но може би е имало изход да се придържа към нея в тактическо отношение, без да променя стратегическата линия.

Пред канцлерката от първия ден е стоял вероятно и този най-важен въпрос: да се продължава ли стратегическата линия, наследена от предците на същия пост? За германски ръководител това тогава е означавало накратко да работи денонощно за европейското бъдеще на страната си. Всички преди нея да правили това: Германия сама и слаба в много отношения, жизненоважни за съвременния свят с неговите доминанти, като енергийни доставки, международен пазар, либерална демокрация, свободно движение на хора и т.н.

Големите процеси в Европа от 50-те и 60-те години (първото икономическо обединение на западната част на континента – Европейската икономическа общност (ЕИО), превърнало се постепенно в ЕС, датира от 1957 г.) са явен резултат от стратегическите действия на германските и западноевропейските ръководители веднага след войната и всички след тях по време на Студената война.

Стратегиите надживяват своите автори, защото за да направиш стратегия трябва първо да погледнеш отвъд своя мандат, отвъд своя биологичен живот и да действаш от тази

далечна перспектива. Такова е било времето след 1945 година и си е намерило правилните хора. Както е писал големият британски военен историк Базил Лидъл Харт, стратегия не е да спечелиш битка, нито верига от битки, нито войната. Стратегия е мирът след войната.

Мисля, че Меркел е взела решение преди да стане канцлер. Тя е била подготвена за него от Хелмут Кол, а и от цялото развитие около обединението на Германия, когато я назначават за министър в кабинета на Кол. Ангела Меркел е взела решение на продължи познатата и успешна линия – работейки за Германия, да работи точно толкова за Европа, за либералната демокрация, за високите идеали на немския хуманизъм. В това няма нищо лошо.

Но как изглежда то от гледна точка на стратегическото управление? Та нима стратегията не е тъй често обратното на видимата логика!

Канцлерката на Германия е пропуснала да забележи промяната в света, която настъпва тъкмо когато поема съдбата на страната си в ръце. А тази промяна е със стратегическо значение, а не просто поток от интересни събития. Един държавник е длъжен да прави разликата между тези две неща.

По средата на шестнадесетте години от канцлерството на Меркел започва Втората студена война. Това трябва да е било ясно през 2013 г. с издигането на Си Цинпин до върха на „поднебесния“ Китай – нещо, което няма как да не повлияе на света, веднъж случило се. Оставяме настрана въпроса кой е Си Цинпин – това са подробности. Но нещо със сигурност е започнало да се променя в тази държава, от която ще зависи световната политика по нов начин.

Предната 2012 г. Владимир Путин е премахнал ограниченията за мандатност на своята неограничена власт. Това е Русия, познатата и непознатата на света Русия. През 2014 г. Путин изрязва 7% от територията на суверенна европейска страна, Украйна. За някои стратегии отвъд Океана още тогава е било ясно, че това е само началото и че ще има война за продължение на започнатото, без да се вижда края му изобщо.

Кристално ясни са били вече сигналите, че международните норми нямат значение. Двете азиатски империи нескрито отварят нова страница в отношенията си с държави, с които преди това е било извън дипломатическите норми да се провежда подобна политика – сближаване със Северна Корея и Иран. Създал се е новият „неформален“, но явно враждебен на Запада алианс съюз на Китай, Русия, Иран и Северна Корея CRINK, изправил съвсем не без основания на нокти НАТО, тъй като обединява натрупани способности срещу традиционните западни демокрации. Как ще отговори Америка на това изцяло ново и трайно предизвикателство? Америка, която е за историческия момент най-силната почти във всичко световна империя?

Новото време рязко прекъсва без тържествен финал следвоенните стратегии и налага императивно да се създадат съвършено нови стратегии. Разбира се, стратегически вакуум не може да има, защото конкурентите не си разрешават такъв лукс. Като ръководител Меркел е имала някои стратегически идеи. Въпросът е в това, че не ражда адекватна нова обща стратегия, каквато три десетилетия преди нея е представлявало европейското обединение с полагане на Германия в неговия център, изградено върху денацификацията и европеизацията.

Какво да се прави сега, в началото на 21. век, с вече обединена Европа? Отговорът така и не се появява. Стратегиите на Меркел са от нисък калибър и не образуват ясна система. Стратегическият формализъм не може да бъде оправдание за ничия политика. Трябва да се уточни, че една дълбока, пълноценна, победоносна, ефикасна стратегия не е план за умело следване на по-силните ветрове, които веят по света. Такива стратегии са обикновено бизнес стратегиите, в които една фирма се съобразява ловко с условията от миналото, настоящето и предполагаемото бъдеще, като гледа да добави и нещо от себе си, нещо свое към всичко дошло отвън. Държавната стратегия не е следване, а създаване на бъдещето, към което други да се нагодят. Създаването на ЕИО не е предвидено от САЩ, нито от СССР, даже и Великобритания, която дипломатически умело твърди после, че всичко е било под нейния контрол. Ако казаното тук е вярно, следва трудният въпрос: Къде е германската стратегия след стратегията „Германия – център на една обединена западна Европа“, приключила с края на Студената война?

„Ще се справим!“ – с този девиз Ангела Меркел обаче се опитва да преодолее винаги всичко, включително дълговата криза от 2008 г., също и бежанската криза, която сама предизвиква, и пандемията, от която Германия излезе най-сполучливо, и Брекзит, и т.н. Канцлерът Ангела Меркел остана символ на стабилност в Европа, но всъщност ако се замислим повече на консервативно запазване на статуквото, а не динамична стабилност – „да останеш себе си, като се промениш заради промяната на обстоятелствата“.

Меркел я нямаше никаква в стратегическо развитие на стария континент, на който новото стратегическо начало беше начертал далечният ѝ предтеча Аденауер. Заради този пропуск Меркел се превърна в символ не на стабилност, а на нестабилност, макар и след като си отиде от поста. Хората късно видяха това, а мнозина още се опитват да

си затворят очите пред факта, защото той им е неприятен. Който няма стратегия се обрича на нестабилност – или на стабилност в неволното си положение на подчинен на обстоятелствата.

Безспорно е, че тя допринесе най-много за спасяването на Европейския съюз от разпад чрез решителна помощ на Гърция по време на дълговите кризи на тази страна. Меркел очевидно е разпознала вероятните последици от ситуацията и е осъзнала, че ако ситуацията не бъде овладяна, в Европейския съюз ще се появи трайна центробежна тенденция. А по времето, когато европейските държави заиздигаха барикади, за да препречат потоците от бежанци, Меркел направи доста смел ход, като заяви, че Германия ще приеме 800 000 търсеци убежище. Дали това е добро или лошо решение и от каква гледна точка – това е друг въпрос.

Колко високи стратегии са това ще каже историята. Но още отсега е ясно, че не са от ранга на общоевропейска гранд-стратегия на новото време.

Нейните последователни мандати бяха наситен със събития, които изискваха – и срещнаха – нейното невъзмутимо присъствие. Тъкмо тази устойчивост спечели на Меркел международна репутация за стабилност и равновесие. По този повод помня, че CNN коментираше: „Нейното управление се отрази много добре в политическо отношение както в Германия, така и на световната сцена ...“

Европейската бежанска криза се оказа голямо предизвикателство за партията на Меркел, Християндемократическия съюз (ХДС), и нея самата, а и за германската нация, но също за европейците.

Болката от бежанската криза, която доведе до възхода на „Алтернатива за Германия“, днес не е вече основен политически въпрос. Уви, остана обаче „Алтернатива за Германия“, проблем по-застрашителен от всякога, набиращ скорост като пожар. Толкова сериозна последица е вече въпрос на стратегическо недоразумение. Меркел, продължила с всяко свое действие политиката на големите стратегии на своята страна за просперитет, сигурност и бъдеще за Германия чрез сваляне на всяка граница между национална и европейска стратегия, сама ражда самоубийствения Франкенщайн на всичко това.

Имиграционните процеси са даже по-сериозни и неконтролируеми в съседна Франция, а и във Великобритания. Те не са германски патент. Но политическите последици в тези държави не са като в Германия, те не излизат като джин от бутилката, остават си на равнището на въпроса, който ги е породил. В Германия същото се превръща много бързо в централен проблем, а на недалечния хоризонт този проблем изглежда кошмарен по германски.

Защо тази крайно дясна партия наистина е ужас за много германци? Защо тя предвещава истински срыв във всичко, което е било постигнато със следвоенното „германско чудо“? Защо една крайно дясна партия, каквито има и другаде, се превръща в истинско раково образуване за страната, която е най-пострадала от точно такъв вид партийност?

Причините са много и не могат да бъдат подредени по тежест, защото всяка една от тях е много сериозна:

- Във външен план „Алтернатива за Германия“ съсипе следвания стратегически път на тази страна. Тя води към отделяне на националната от европейската политика и по този начин поставя Германия в самоизолация. Нима през 20. век нацизма не направи точно това, да пререже всички жизнени връзки на тази държава със света. Равнището на амбиция на всяка преследваща собствена стратегия страна е винаги по-високо, отколкото е нивото на собствените ѝ ресурси – финансови, дипломатически, териториални, икономически, енергийни и т.н. Стратегията е стратегия тогава, когато е общностна, т.е. когато определя развитието на една страна в система от отношения със стратегически партньори. Крайнодясната партия парализира точно тези връзки – нещо, което историческата памет на германците ги кара да изживяват с искрена болка и страх.

- Във вътрешен план „Алтернатива за Германия“ следва най-разрушителната за всяко общество популистка политика (далеч не само реторика), насърчаваща интелектуално най-ограничените примитивно-консервативни слоеве да атакуват демократичното развитие. Германците знаят по-добре от всички народи накъде води това и колко пагубно е то за всичко, което три поколения са успели да натрупат.

- В политически план „Алтернатива за Германия“ е най-голямата спирачка пред спешно необходимата политика за демократична интеграция на тези, които и без това вече са пристигнали като мигранти. Сегрегирането им чрез проповядваната разделителна политика би причинило непоправими социални щети.

- В исторически план „Алтернатива за Германия“ е връщане назад тъкмо в миналото на нация, която най-малко от всички други нации следва да се връща към същността си на унищожител на всичко и най-вече себе си. „Алтернатива за Германия“ не е никаква алтернатива. Тази партия доказва в много кратък период, че не предлага конструктивни решения на националните проблеми, а тъкмо обратно – подрива онова, което е останало от следвания стратегически път към страж на европейската демокрация.

В Германия избирателите имат пълните основания все по-разгорещено и систематично да негодуват от имиграционните проблеми. Но истинският им гняв е от възхода на ултрадясното начало, което можеше да бъде предвидено, ако ръководството притежаваше стратегическо мислене.

Но не политикът-държавник, а администраторът-бюрократ е по-подходящ да бъде изследван сега, защото тъкмо той се бе изявил в лицето на Ангела Меркел. Изглежда с решенията си в течение на 16 години тя доказва, че е по-малко политик, отколкото и бюрократ. Никак не изглежда да е имала стратегическия поглед на Аденауер „Европа“ или политическия „изток-запад“ нюх на Бранд. Тя е започнала кариерата си без това да е поставена като цел на живота и продължила тъкмо като чиновник в приближения кръг на председателя на една, после на друга германска партия. Не като политик.

Хелмут Кол я познава в това качество – на сътрудник зад бюро. Но също и като човек от „изтока“, т.е. ГДР, който има качества да се занимава с партийна работа във водеща германия от запада. Масовата денацификация на Аденауер се провежда тъкмо чрез привличане постепенно на бивши нацистки бюрократи в изграждането на модерна

следвоенна Германия, което се оказва решаващо, многократно по-ефективно от това чужди съдии да съдят германци на нескончаем Нюрнбергски процес. Тази патентована политика се използва и от Хелмут Кол спрямо промяна в масовото съзнание на две поколения източногерманци, живели при стелинисткия режим.

Канцлерът Кол е този, който решава за Меркел, а не самата Меркел. Той решава да я премести от партиен бюрократ на политически пост на министър. Трябва му работлива, непретенциозна фигура на администратор и най-вече от бившата ГДР. Като за проверка той я назначава министър в непретенциозното Министерство на жените и младежта. Четири години тя изпълнява дадените ѝ функции. Кол пак печели на следващите избори, а тя е изпълнила точно неговия сценарий. Сега ѝ се полага по-отговорния пост в модерните времена – министър на околната среда. Отново четири години министър Меркел изпълнява своите партийни задачи.

След това обаче Кол губи поредните избори. (Това става след скандал, в който ще се намеси Ангела срещу своя ментор опазвайки чистотата на принципите.) Кол прави много странна и решителна крачка. Назначава я на много високия чисто партийно-политически пост главен секретар на партията, не друго. В деликатната ситуация, в която се намира Кол се нуждае от негов човек на възловото място, който не е участвал в партийните борби.

Постът Главен секретар е златната среда между партийност и администрация. Тъкмо това възлово политико-административно място ѝ осигурява малко по-късно избора на чист партийно-политически пост – председател на партията – след като мястото се овакантява по случайност. Спечелва го, защото е тиха и решителна, безропотна и властна, млада но с управленски опит, фигура от бившата ГДР но посочена от самия Кол. Цялата партия гласува тя да стане председател на ХДС. От чист администратор в политиката Ангела постепенно става все повече политик по стечение на обстоятелствата.

Сега вече, на 22 ноември 2005 г., в качеството си на партиен лидер, Меркел се превръща във федерален канцлер на Германия. Коалицията, която изборите ѝ поставят задача да поведе е сформирана в резултат на двумесечни преговори. Коалицията се състои от Християндемократическия съюз (ХДС), Християнсоциалния съюз (ХСС) и Германската социалдемократическа партия (ГСДП). Както често се случва в Германия, образувана е дясно-лява администрация, натоварена с провеждането на конкретни ресорни политики във всяка сфера на социалния живот.

Как всъщност минаха шестнадесетте години на нейното управление? Продължаваме да се питаме това без ясен отговор. Меркел никога не е заявявала какво иска за себе си в политиката. Сякаш винаги е слушала гласа на средноаритметичното в политическото обкръжение и се е ориентирала по него. С това канцлерката все ни връща в изходна позиция с все същия въпрос: как управляваше Ангела Меркел?

Любопитството ни днес се засилва от факта, че нито я виждаме, нито чуваме за нея повече. Къде ли живее? С какво ли се занимава? Какво беше нейното време?

Ангела не се е дематериализирала съвсем като котката на Алиса в страната на чудесата. Все пак, от време на време съседы я виждат случайно. Написа политически мемоари, които издаде наскоро. Но е дискретна в частния си живот.

Скромна ли е тя?

Ангела Меркел явно не се опитва да впечатли хората. Тя води учудващо скромен живот. Всякакви хора намират това за приятна черта, даже привлекателна, независимо от това дали я почитат или мразят като държавен ръководител.

Но, казват, като канцлер на Германия Ангела Меркел може и да е притежавала лична скромност, но не и скромност като политик.

Един германец ми каза най-обобщено това, което всички други по един или друг начин споделят по въпроса за педантичната ѝ скромност като човек: „Личното ми впечатление е, че тя всъщност никога не е искала да трупа черни точки в биографията си. Като млад учен преди своята политическа кариера, тя не си е позволявала да копира в собствените ѝ писания думи от нечии академични идеи без да отбелязва това с надлежен цитат. Винаги би поискала предварително разрешение и никога не би действала по незаконен и неморален начин. Ангела би се извинила на момента, ако случайно направи публично грешка.“

Ангела Меркел е особено известна с това, че не допуска нарушения както на правото, така и на етиката. Тя се пази като дявол от тамян от възможни грешки в тези сфери, но не толкова съзнателно, колкото като твърдо вътрешно убеждение и натрупан опит в течение на целия живот.

Като знаем този ѝ характер, не трябва никак да се учудваме, че госпожа Меркел никога не би заблудила политик, особено политик, с когото иска да продължи да работи.

Съседите, които са живели близо до нея в Берлин отговарят неотменно по един и същ начин, попитани дали Ангела Меркел живее скромно. „Много скромно“ е техният неизменен отговор. А тя живее в апартамент със съвсем нормален размер в жилищен блок на повече от 100 години, строен за нормални хора, съвсем не в него да живеят канцлери.

Можем с основание да предположим, че Ангела кара стар Фолксваген голф. Това е самата истина.

Обича да хапва в китайския ресторант зад ъгъла.

Нерядко може да бъде открита да бута количката си с покупки в близкия супермаркет когато пазарува през уикенда.

Една моя позната живее в Берлин и има познат, който е съсед на Ангела Меркел. Срещал я е няколко пъти докато пазарува. Сама носи кошницата си, а съпругът ѝ бута пазарската количка. Ако ги нямало двамата охранители, тя едва ли щяла да бъде забелязана. И сама натоварвала покупките в багажника на „народната“ си кола. Служителите на касата я поздравяват приятелски, както и хората, които ѝ кимат. Тя говори с продавача в зеленчуковия отдел, който явно познава отдавна, за това кой сорт лимон дава повече сок при изискване. Това скромно ли е? Или просто нормално? Във всеки случай е много симпатично.

Купуване и готвене на храна... Тя е странно невнимателна. Закачила е чантата с портфейла на пазарската количка. В портфейла има пари, шофьорска книжка, дебитна карта и лична карта. Наоколо стърчи бодигард от службите без да има някаква полза от това. За джебчията се е появил шанс, от който незабавно се възползва. Шанс още повече, защото пазаруващите обръщат повече внимание на самата Ангела Меркел, отколкото на пазарската ѝ количка. Ангела забелязва проблема чак при касата. Бодигардът не носи пари в себе си, за да плати сметката. Още същият ден полицията потвърждава, че 67-годишна жена е подала лично сигнал за обикновена кражба...

И случката се разчува, защото доста хора на касата я забелязват. Питам се какво ли джебчията може да направи с откраднатата лична карта на Ангела Меркел?

Знае се, че госпожа Меркел не води луксозен живот, макар да се предполага, че заедно със съпруга си (професор по химия) със сигурност е имала брутен доход от доста над половин милион евро годишно по време на мандата. Работата е в това, че не знаем нищо със сигурност.

В Германия непрекъснато се рови в живота на някого. До момента обаче няма данни тя да притежава вила. Държи се повече от нормално на публични места, ако ги посещава въобще. Зависи как ще определим скромността. Струва ми се обаче, че Меркел оставя по-земно впечатление от Кол и особено Шрьодер-бизнесмена, който представлява Газпром пред Запада...

Говорих с един германец, който ми каза: „Не я харесвам особено, но знам, че няма да приеме дори химикалка, която ѝ предлагат като подарък.“ Не е известен и един случай, в който Меркел да се е възползвала лично в някаква ситуация. Освен възпитанието и характера си тя е крайно внимателна да не се натопи в някаква афера. Ангела живее скромно – скромно за нейния ранг, а не по принцип.

Познавачите казват, тя е дружелюбна, малко дистанцирана и делова, но услужлива, с фино чувство за хумор, без да е никак „снизходителна“. Например германец, срещнал я на уговорена среща за футболно събитие съобщава после, че бил сериозно изненадан в най-положителна светлина и даже възхитен от това колко приятна била срещата.

Същевременно Меркел е много известна сред политическите си колеги с това, че остава хладна и наглед безучастна в трудни ситуации. За мен това вече не е скромност. Вдигането на вежди когато някой задава неудобен въпрос е по-скоро пресмятане на ситуацията. Казват, че понякога, даже не съвсем понякога, в политически ситуации Меркел била арогантна. Но добре познавачите я не бъркат арогантността с нейното качество да бъде твърда в мълчанието си.

Как се чувства Ангела Меркел днес, какво прави?

С една дума – съвсем очевидно тя прави това, което винаги е обичала да прави.

Скромна като човек, днес богата като пенсионер? Има ли противоречие, за което да се закачи нашето любопитство?

Това зависи от това как определяме „богат“. Да кажем нещо твърдо за начало: нейната заплата като канцлер е била около 385 000 евро годишно, но не чисто, защото по закон върху тази сума е трябвало да плаща данък. Като германски държавен служител обаче тя е освободена от плащане на здравни и пенсионни осигуровки. Немската социална система е такава от много десетилетия.

Германските канцлери със сигурност не са бедни, но политическата култура в Германия преодолява (поне засега) нуждата да бъдеш богат, за да бъдеш избран.

За сведение президентът на САЩ получава „за услугите си по време на мандата“ възнаграждение в общата сума от \$400 000 годишно, което се изплаща на месечни дялове, както и допълнителна надбавка за покриване на някои извънредни служебни разходи от \$50 000 на година. Заплатата на американския президент не е била покачвана през последните 20 години. Може би германците са се ориентирали по

американците, когато някога са определяли „компенсацията“ на своя канцлер. Не са искали да правят впечатление на страна, която е забравила, че е победена.

Може да се предположи, че през годините, прекарани на поста канцлер, се е натрупала значителна сума, тъй като Ангела не е човек, който харчи пари излишно. Като се вземе предвид известния ѝ скромнен начин на живот, може да се предположи, че е вече милионер. Според по-сериозната немска преса сега тя получава 15 000 евро на месец пенсия. Осигурени постоянно са и 9 служители.

Така погледнато Ангела Меркел би могло да се определи като богата преди всичко от тези, които нямат никаква представа какво е да си държавен ръководител, особено на ключова държава в световната политика и икономика. Грешка е да се гледа клюкарски от собствената си камбанария. Ангела Меркел със сигурност е живяла и продължава да живее скромно, но, естествено, подобаващо за позицията си: например дрехите на този ранг служители надали са конфекция, а се шият по мярка, както и много други неща не са най-евтините и не са това, което средният германец купува и ползва.

От друга страна, Ангела Меркел всъщност не може да се определи като богата в сравнение с доходите на по-висшите страти на германското общество. Парите ѝ са несравнимо по-малко от банковите сметки даже на мениджърите на средни фирми, камо ли ръководителите на големи стопански организации. Техните доходи са в пъти по-високи от доходите на канцлера. Да не говорим за притежателите на такива фирми. По стандартите на своята страна Ангела не може да се счита богата макар че тя е носила и ще носи до края на дните си много по-висока отговорност.

Като политик същата Ангела Меркел е била всичко друго, но не и скромна. Не става дума за това, че се е обличала по-специално или е притежавала луксозни вещи. Не. Става дума за това, че не е била никак скромна като политик, който се стреми да контролира и най-малките подробности в държавата – от климата до висшата политика за сигурност.

В това отношение канцлерката на Германия е пълзяла по острието на бръснача на допустимото през цялото време. Немалко германци, а и европейци, обикновени хора или политически анализатори, считат, че в това отношение Меркел даже е прекарила. Те самите обаче изглеждат склонни да прекаляват, когато обявяват политиката ѝ чак за „арогантност“. Тази прекомерна квалификация използват като гориво за масова пропаганда навярно в ущърб на Германия – победената страна.

В родната Германия пък доста хора прекаляват по немски, като дават собствена оценка на водената от канцлера Меркел политика като 100% лоша. Това очевидно е пристрастно и невярно, като се вземат предвид постиженията, каквито безусловно са били налице. Ангела Меркел може да има слабости като държавник, но надали е подходящо да бъде обявявана за „жалък“ политик, обграден от „лакеи“ като Хайко Маас и почти всички нейни министри. Тук само маркирах изказвания по адрес на Ангел Меркел, които все още се повтарят в големи количества из социалните мрежи и сайтове в Германия.

Тук идва ред на въпроса какво е миналото на Ангела преди промените в 1989 г., **как се е формирала като личност в ГДР** и има ли това някакво влияние върху нея като

общогермански политик през останалия ѝ живот. С този аргумент се жонглира непрекъснато в Германия до степен, че трябва да се постави някаква граница на допустимото.

Ровещите се в случая Меркел не пропускат да сочат нейната т.нар. „социализация“, т.е. влиянието на ранните формиращи личността ѝ години в някогашната ГДР. Не пропускат години наред да изтъкват, че е била член на задължителната пионерската организация „Ернст Телман“ и на казионния „Съюз на свободната немска младеж“ (Freie Deutsche Jugend (FDJ), тамошният Комсомол), като че ли това е повлияло на който и да било член по някакъв начин с изключение на тези, които са търсили издигане в сталинистката система. Немската (леко завистлива) параноя стига дотам, че е изрочена снимка на Ангела „облечена в униформата на FDJ, което било „източногерманския комунистически еквивалент на Хитлерюгенд“ или „съветските пионери“, в компания „с други членове на номенклатурата на ГДР“ по време на държавен празник. Нима всеки, който е марширувал на някога задължителните манифестации непременно е бил убеден марксист? Пионерската униформа се приравнява на отдаденост на комунизма или нацизма! Една снимка!

Не пропускат да повтарят помежду си още нещо типично германско (без значение източно или западно) – че Ангела е била сред привилегированите в ГДР в резултат на тези членства, поради което дори ѝ било позволено да пътува до Федералната република. Може да предположим, че ѝ е било позволено да пътува зад граница, защото са знаели, че самото родителско семейство е на хора, дошли в ГДР, а не потенциални „невъзвращенци“. Намирам подобна критика за доста характерна проява на бюргерска завист в Германия.

Немалко германци без причина споделят своето съмнение, че голяят факт на формалното членство в някогашните задължителни организации неминуемо формира от човека убеден комунист. Германците като че ли обичат стигмата, а върху Ангела Меркел се е стоварила тъкмо стигма поради няколко факта, един от които е, че е расла в ГДР.

Ограничен кръг изследователи затягат примката на стигмата върху Ангела Меркел. Тя не само била расла в ГДР с всички предполагаеми последици от това, но и нещо повече. Тя изглежда отрано е обичала да се върти около властта, пленена от идеята да се занимава с политика. Това е непотвърдено предположение.

Знае се, че не е членувала, но и не е показвала антипатия към водещата партия в ГДР, Германската единна социалистическа партия – марксистката партия на Вилхелм Пик или Егон Кренц (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED). Това било помогнало за началото на бъдещата ѝ политическа кариера. Меркел е казвала неведнъж, че е имала бюрократично участие не в „Партията“, а в една от организационните структури на Свободната германска младеж (FDJ).

Меркел не крие (споменава се обаче „признава“) някогашното си участие във FDJ с пояснението, че дейностите ѝ са били на „културно-масовик“, включващи основно закупуването на билети за театър и кино за казионните членове на организационната структура в Академията на науките в Източен Берлин. Във връзка с този факт една немска биография от 2013 г. я „разкрива“ като бивш „секретар на FDJ за агитация и пропаганда“ (намек за съветското „агитпроп“?) Агитпроп в съветския вариант е била партийна структура на фронта на идеологическата война срещу запада, включваща агресивното насаждане на марксизъм-ленинизъм сред нейните колеги. Такъв пост „никога не би бил поверен на друг освен комунист“, завършва предположенията си съответният автор. За този пост на културно-масовик в учреждение Меркел я наричат в родната ѝ Германия ни повече, ни по-малко „бивш комисар“. На базата на кои факти от работата ѝ или само предположения?

Меркел била запазила връзките си със SED, защото е снимана на празник през 1987 г., където се виждат някои големци на тази партия. За да я използват комунистическите фактори от онова време се водели не от нейните „скромни интелектуални и реторични способности“, а от традицията в Германия да се придава твърде голяма важност на докторските титли, а Меркел вече била защитила докторантура. Няма никаква корелация обаче между научното звание и партийната обвързаност, за което се прави намек.

Освен другото, един психотерапевт стигнал до „дълбокото прозрение“ с предположението, че младата Ангела е претърпяла „трайни психологически увреждания“ от противоречието на това, което искала за себе си като кариера и това, което SED очаквало от нея. А то е вероятно вербовка за участие в тайните служби, за което няма нито един документ. Казва се, че Меркел не била поискала да стане предател. И е доказан фактът, че не е станала.

И все пак още нещо. Била учила в СССР. Нещо повече, като ученичка Меркел се била старала да научи „свободно“ руски. Можело да бъде видяна да учи с речник руски език дори докато чакала на автобусната спирка (?). Нагоре на всичкото на 15 години

спечелила училищна олимпиада по руски език. Това било знак за нейната амбиция: изучаването на езика на съветските господари на Източна Германия би ѝ осигурило „значително предимство“ при преследването на кариера в комунистическата йерархия. Било обаче сигурно, че Меркел е „реформиран марксист“. Жена с комунистическо съзнание, русофил, с тоталитарни разбирания, а също и мания за величие – затова Меркел държала портрет на руската императрица Екатерина Велика в нейния кабинет. Но това изобщо не почива върху даже един факт. А и никой в Германия не би траел да види подобен човек където и да било на официално или работно място. Трябва да сме сигурни, че западният ястреб Хелмут Кол добре е разучил миналото на Ангела. Портретът на стената зад канцлерското ѝ бюро е на Конрад Аденауер, създателят на нова Германия, авторът на денацификацията и един от бащите на обединена демократична Европа.

Преките обвинения по косвени предположения звучат прекалено. Звучат малко или повече доста по немски, поне за тези, които са контактували по-отблизо с германската култура.

За добро или лошо Ангела никога не е говорила руски на обществени места, нито при официалните си посещения в Русия като германски канцлер. А е учила достатъчно дълго в Москва и следователно би трябвало да владее езика, особено след като е израснала в ГДР и е учила задължително руски в училище. Путин говори немски много добре, служил е като политически офицер в Източна Германия, а такива офицери трябва да разбират бързо какво се говори и пише наоколо. Въпреки това не е говорил немски пред канцлерката. Изобщо, при срещите си и двамата не са давали предимството на майчиния си език и винаги са използвали преводачи.

Има ли значение миналото на Меркел? За предубедените – да. На първо място, според тях, това обяснявало нейната „неразгадаемост“. Германците се страхуват от несигурностите по принцип. Нейната „легендарната непроницаемост“, която била поддържала с воля и която ѝ осигурявала сериозно предимство в политиката, била наследство от нейното социализиране и ранна политическа кариера в тоталитарна държава, където всяко изразяване на мнение било изпълнено с опасности.

Един съвсем различен епизод показва в какво Меркел е била „социализирана“ наистина, а именно в принципите на баща си, пастора, дошъл в комунистическата ГДР да опазва устоите на вярата.

Не без основание се твърди, че Ангела Меркел е участвала в политическото убийство на нейния покровител Кол. Става дума за нейния бунт срещу Кол, който е хванат да приема дарения за неговата партия чрез пристъпване на етичните норми на политиката. Както е всеизвестно, след разкритието Кол твърдо отказва да посочи имена на анонимните партийни дарители. С това, естествено, много сериозно удря репутацията на неговия ХДС. Бунтът на Меркел се оценил веднага като „точен и смел“ – както в страната, така и вътре в самата партия. Тази позиция именно ѝ носи отначало председателството на ХДС, а после и канцлерския пост в Германия. Въпросът е в това, че тя наистина мисли и действа според морала без да е целяла по този начин да изтъкне

себе си. Но според „критиците“ поведението на Меркел в случая напомняло много за прочутите пучове по върховете на съветското политбюро.

Да не забравяме обаче, че **Ангела Меркел е преди всичко германка**, при това германското в нея е силно изразено, без примеси. Тя е „социализирана“ много повече в националните особености, отколкото в техния източногермански вариант.

Тъкмо като германка Ангела не може да бъде ранена, защото умее да чака безчувствено по-дълго от отсрещния и да каже какво трябва да се върши със завидна прямота. Германците са възпитани от деца с приказките на братя Грим: в техния свят има вълк вместо баба, от майчиния пръст капе кръв още на първата страница на приказката, мащехата праща отровна ябълка и отровен гребен на детето, ловец тъпче търбуха на звяр с камъни, деца в клетка подават кокалче, за да не излезе, че са угоявани като храна и т.н. и т.н. Няма го френското чудо на Пепеляшка или Котарака с чизми, които правят от нищо нещо, например от тиквата – каляска, от Пепеляшка – принцеса, от глупавия – царски зет. Няма я английската философия за обучение на бъдещи граждани, отрано забелязали как се конструира общество от Джак, който построил къщата, как нещо счупено е счупено завинаги „и всички кралски коне и цялата кралска армия“ не могат да помогнат да се поправи счупеното. Немската кола е много добра, но защото инженерът си е представял как тя може да се развали тук или там или на трето място и е предотвратил от страх всичко в аванс. Последните думи на най-добрия германски политик на 20. Век, Аденауер, са „няма за какво да се реве“.

Какво е да си германец? С много голяма сигурност това е нещо много особено, характерно и особено силно.

Да си германец действа ли формиращо? И още как!

Ядрото на „германщината“ е „прусачината“. Философът Освалд Шпенглер през 1919 дефинира прусачеството като основа на специфично немски, „германски, или по-точно пруски инстинкт, който е този: властта принадлежи на общността. Индивидът му служи. Цялото е суверен. Държавният ръководител е само първи слуга на своята държава (например Фридрих Велики). Всеки има своето място. На всеки заповядват и всеки се подчинява.“

Произходът на така наречените „немски добродетели“, които включват най-вече точност, ред и старание, може да бъде проследен назад до станалите известни навремето по света пруски добродетели. Строгата йерархия е била характерна за цялостната пруска социална система. Тази особеност поставя на челно място подходящи ценности, преди всичко подчинение, дисциплина, лоялност и себеотрицание, смелост без самосъжаление. Класическите пруски добродетели стават в немалка степен общогермански след обединението на Германия под пруски диктат през 1871 г.

Не е възможно да се направи точен списък на добродетелите на никой народ. Макар обаче германските добродетели също да не са фиксирани по брой или вид, те образуват цялост. Различните изброявания се повтарят поне при следните: искреност, скромност, честност (Ehrlichkeit), прилежност (Fleiß), прямота (Geradlinigkeit), чувство за справедливост (Gerechtigkeitssinn – „Suum cuique“, „Всекиму неговото“, е

нелучайно мотото на Пруския орден на черния орел), добросъвестност (Gewissenhaftigkeit), жертвоготовност (Opferbereitschaft), чувство за ред (Ordnungssinn), чувство за дълг (Pflichtbewusstsein), точност (Pünktlichkeit), почтеност (Redlichkeit), пестеливост (Sparsamkeit), толерантност (Toleranz), неподкупност (Unbestechlichkeit), сдържаност/самозаличаване (Zurückhaltung): Mehr sein als scheinen („Да бъдеш повече от това да изглеждаш“), решителност (Zielstrebigkeit), надеждност (Zuverlässigkeit).

Един немски автор от 19 век обобщава всички тези черти на германеца по следния начин: „Служенето е всичко... Истински благородните се подчиняват не на владетел, а на чувство за дълг. Това, което ни е спуснато като задължение не е удоволствието от живота, нито дори любовта..., а само дългът. Това е нещо специфично пруско. Тази висота ни отличава от другите нации, най-вече от тези, които изобщо не разбират това и ни желаят злото. Идеята за нашето превъзходство произлиза от всичко това.“

Друг немски автор възхвалява по следния начин клетвата за вярност на пруския войник: „Този, който се къдне пред знамето, вече няма нищо, което му принадлежи“. Основна част от обучението е било подрастващите да усвоят отрано на принципа „Научете се да страдате, без да се оплаквате“. Твърдостта (Härte) към себе повече, отколкото към другите е приемана като венец на всички тези ценности, ръководещия мисленето и действията на прусака.

Неподчинението както и отказа от служене не е друго, а позор за прусаците. От неподчинение, еквивалентно на позор по-лошо няма. Надписът върху надгробната плоча на някой си пруски генерал Йохан Фридрих Адолф фон дер Марвиц, който не се подчинил на заповедта на Фридрих Велики да разграби замък Хубертусбург по време на Седемгодишната война, гласял: „Той избра позора там, където подчинението не донесе чест“.

За германеца векове наред е било напълно естествено да съжителства с различни религии и различни етноси, говорещи различни езици. Прусия е била разпръсната върху различни територии, някои от които доста отдалечени една от друга. Така населението ѝ е било по определение разнородно.

По-голямата част от прусаците са били лутерани, по-малко от тях – калвинисти, а още по-малко – католици. След като крал Фридрих Велики (управлявал 1740–1786) довежда евреите в страната, в държавата съществуват общо четири по-големи религиозни общности. В етнически план освен германското мнозинство е имало славянски (полски, сорбски и кашубски) и балтийски (пруски литовци и курони) малцинства, а значително малцинство от населението, особено в Берлин, се е състояло от потомци на френски хугеноти.

В такова разнородно състояние спойката между всички групи не е властта, а самоподчинението на всеки на общото. То придобива различни форми, като служене и пиетизъм, които придобиват характера на „пруска държавна религия“.

След поражението на Германия във Втората световна война и кампанията за денацификация, историческият германски милитаризъм се превръща в анатема в немската култура, която се фокусира върху колективната отговорност и Vergangenheitsbewältigung („преодоляване на миналото“). В същото време

съдържащите се в пруските (немските) невоенни, буржоазни добродетели като ефективност, дисциплина и работа никак не могат да бъдат критикувани и остават като основни ценности в победената страна. По тази причина на „пруските добродетели“ в Германия днес се гледа с шизофренично раздвоение – като едновременно много лошо, но и добро нещо.

Германците като цяло въздигат в култ планирането, детайлното познаване на стойността на каквото и да било, мистично отношение към надеждността, саможертвеност пред сигурността. Те са хора, лишавачи се от изненади, защото ненавиждат изненадите. Както обичам да се шегувам, на немски няма дума за serendipity – т.е. за щастливо и напълно неочаквано съвпадение – защото за един германец такова нещо дори не може да съществува.

Отделно от това днешните германци също много ценят демократичните ценности. Те са отвлечени от някогашния си култ към личността (Хитлер), от наличието на апарат за сигурност, от популизма.

Познайте кой олицетворява и двете. Ангела Меркел, тихият и предпазлив „учен с докторска степен по физика“, жената, която просто си върши работата. Нищо изискано, никакви изненади. Разбира се, веднага немците я наричат „мамчето“. Тя е твърдата майчина фигура, изтъкана от безкрайно търпение и предвидимост.

Ангела не е темерут, т.е. не е човек необщителен, затворен в себе си, мрачен, мълчалив и опак. Тя просто е германка. Няма за какво да се реве. Има задачи за изпълнение. Истината трябва да се казва директно. Дългът трябва да се изпълнява както можеш. И светът не е сцена, на която да се показва човек.

Предположенията за източното социалистическо минало на Ангела остават така или иначе предположения. Със сигурност обаче може да се твърди, че и като човек, и като канцлер **Меркел е с категорично либерално и демократично мислене** в разрез с всичко, за което някои предполагат, че може да е имало формиращо въздействие в нейната младост.

Канцлерката безусловно е водила политика на ясно и безкомпромисно противопоставяне на левичарските идеи, запазени от източната политика, а и от носталгията на някои източни германци, спечелили социален и финансов статут заради режима.

Критиката обаче не закъснява. Критиките към Меркел са в това, че заради вероятния факт на собствения си комплекс от комунизма тя е водила политика на противопоставяне чрез демонизация на миналото. Същото обаче се оказало неефективно, защото отблъснало тези германци, които били с промити мозъци.

Всъщност Ангела Меркел съвсем откровенно, съвестно и последователно прилага либерална икономическа политика чрез подкрепата за свободния пазар и корпорациите. В това отношение тя никога не предава своята десноцентристка партия. Ангела Меркел обаче никога не е успяла да постигне нещо наистина повече, отвъд изпълнението на необходимото, прилагайки интелектуален либерализъм, плурализъм, дебат, уважение към гледната точка на другите.

Меркел в никакъв случай не е била нещо крайно. Не е била марксистка, но също не е била и крайно дясна либертарианка. Тя не е могла и да бъде такава предвид центристката партия, която е оглавявала.

В края на краищата нейният „твърде дълъг“ мандат, одумван в Германия че бил заради своята продължителност копира модел на ГДР, все пак е сериозна причина Германия да пропусне много развития. Дългото стоене на политически пост носи тази опасност. Ангела Меркел произведе за 16 години хиляди решения, стотици политики, но и някои сериозни грешки, които завеща на следващите да оправят. А те наистина са сериозни.

Германската политика на изток е несъмнено най-драматично въздействие върху световната политика за десетилетия напред, последвало нейните мандати. Източната политика е нейният най-голям провал за някои.

Реално погледнато всъщност има такова нещо. Провалът се оказа толкова голям, че още в началото се превърна от германски външнополитически проблем в общоевропейски. Скоро след изтичането на последния мандат на Меркел руският президент Путин видя, че е свободен да подхване имперската си военна политика. Европейският проблем се превърна в световен. Краят му не се вижда. Мащабът му в пространство, време и дълбочина показва, че не се касае до тактическа грешка, пропуск или дефицит, а за стратегически колапс.

За стратегическите грешки на Ангела Меркел в източна посока обаче тя търпи неточна критика. Според тази критика канцлерката влязла в „тясно сътрудничество“ с диктатури като Китай, Саудитска Арабия, Русия и т.н. Дали? Политиката ѝ нямала спирачки пред такова отношение към „източни диктатури“, непоследователно за западен ръководител. Подобен уклон към Изтока никога не се проявявал политиката на САЩ, Великобритания и даже Франция. Отново стандартното обяснение – Меркел е расла в ГДР.

Нима обаче германската политика на изток може да е същата като на която и да било друга западна демокрация, ако вземем предвид хиляди причини? Има ли нужда да си припомним драматичната история на Германия с изтока, или безпрецедентната липса на собствени енергийни източници с изключение на въглища, бурното икономическо развитие на Китай, пред което не може да се затварят очи по идеологически причини, опасно близкото разположение до руските военни възможности и пр.? Собствените си комплекси в това отношение германците обяснимо от психологическа гледна точка за една наскоро загубила война нация стоварват върху канцлерката, която иначе избират за свой ръководител едно след друго.

Меркел е страдала определено от страха си от Русия. Тъкмо като германка, при това от Източна Германия. Комплексите не само водят до неточна оценка на параметрите за проектираната политика. Те водят и до грешна и не само грешна, но стратегически грешна политика. Политика, парализирана от липса на стратегическа визия, стратегическа инициатива, стратегическа мисъл, стратегически план, стратегическо лидерство.

Грешката спрямо Изтока е най-вече **системният стратегически дефицит на Меркел в политиката ѝ с Русия.**

Неслучайно г-жа Меркел се е видяла принудена да приеме отбранителна позиция толкова време след мандатите си. С натрупване на времето нарастват в геометрична прогресия негативните последици от нерешените стратегически проблеми навремето. Току-що публикуваните ѝ мемоари, назовани с твърде краткото и енигматично заглавие „Свобода“, са в дух на отбрана и закъснели обяснения. Вече бившият германски канцлер заявява в края на 2024 г., че газовите сделки, които е сключила с Русия, са имали за цел, първо, да помогнат на германските фирми и, второ, да поддържат мира с Москва.

В едно от редките си интервюта, дадено неслучайно на най-авторитетния в световен план британски източник ВВС, тя добавя нещо твърде особено: „Войната с Украйна щеше да започне по-рано, ако не бях блокирала влизането на Киев в НАТО през 2008 г.“ Била убедена, че войната в Украйна щяла да започне по-рано и вероятно щяла да бъде по-лоша, ако Киев бил тръгнал тогава бързо по пътя към членство в НАТО. „За мен беше напълно ясно, че президентът Путин нямаше да стои със скръстени ръце и да гледа как Украйна се присъединява към НАТО. А и Украйна като страна нямаше със сигурност да е толкова подготвена, колкото беше по-късно, през февруари 2022 г.“ Не само президентът на Украйна Володимир Зеленски не е съгласен с това, макар британската медия, ловко по английски, да не коментира такова излагащо изказване.

Решението за неподкрепа на Украйна, засягащо пряко НАТО, ЕС, САЩ и целия останал свят в една или друга степен, подкрепено навремето си само от тогавашния френски президент Никола Саркози, все по-масово и шумно се оценява като явна „грешна преценка“ – грешка, която основно е насърчила Путинова Русия да върши това, което се е била захванала да върши. Изто(ната) политика за Русия на канцлерката предизвика бързо след това тотално преразглеждане в Европа на енергийните политики, посоките на дипломатията с Русия, а също и решаването на миграционните проблеми, които Меркел забърка.

Сега е късно за Меркел да изразява загриженост за все по-честите заплахи на Владимир Путин за използване на ядрени оръжия. Звучи малко цинично признанието, направено в това интервю, че „трябва да направим всичко възможно, за да предотвратим използването на ядрени оръжия“. Странно звучи тъкмо от нейната уста съвета, с който ни поучава какво да вършим: „За щастие, Китай също говори за това преди известно време. Не трябва да бъдем парализирани от страх, но трябва също така да признаем, че Русия е най-голямата, или заедно със САЩ, една от двете най-големи ядрени сили в света... Потенциалът е плашещ.“

И днес Ангела Меркел е убедена, че е направила всичко по силите си, за да осигури мирни средства за сътрудничество с Русия. Вярно е, че тя и Путин са имали време да се опознаят достатъчно добре в продължение на близо две десетилетия. Изглежда все пак истина, че от всички световни ръководители главно Меркел е изиграла въздържаща роля за Кремъл, макар и в рамките на своето канцлерство и без преценка какво ще стане след мандата в световен план. Нека си припомним в този контекст, че Путин започна своята пълномащабна инвазия в Украйна само месеци след като тя напусна поста.

Вероятно обаче върху тези оправдания тегне сянката на проявена слабост поради икономическа зависимост, приличаща на улица без изход. По време на управлението на Меркел Германия и нейните жадни за енергия големи индустрии, хвърлящи всичко в нови инвестиции станаха съвсем зависими от Москва, като не погледнаха наоколо какви алтернативи има, макар и икономически по-неизгодни. Германия построи два газопровода, свързани директно с Русия. Този факт силно разгневи Америка. Наскоро някой, неизвестно кой, взриви тази енергийна връзка на дъното. Кой ли? Можем да си зададем въпроса: всъщност какво и колко зависи от Германия сама по себе си?

Членовете на ЕС и НАТО в Източна Европа категорично не се съгласиха с „газовата“ политика на Германия. Всички подозират, че германските пари за руския газ са напълнили военния сандък на Русия и са се използвали за финансиране на нахлуването в Украйна и воденето на пълномасщабна война след това.

Но Ангела Меркел продължава да настоява, че се била опитала да ограничи руските атаки срещу Украйна с помощта на дипломатия, на преговори, които – признава тя – в крайна сметка напълно са се провалили. Ето защо германската индустрия се оказа непропорционално засегната от санкциите срещу руската енергетика. Принудена да търси други доставчици, германската страна вече купува скъп LNG от другадe. Бизнесът в Германия заявява с ужас, че е осакатен от разходите и затова се изнася скоростивно оттам.

След пълномасщабното нахлуване в Украйна „за съжаление“ е започнала „нова ера“ в отношенията на Европа с Русия, признава си бившата канцлерка. Какво закъсняло прозрение. Един истински стратег щеше да предвиди това.

Съвсем очевидно е, че става дума за стратегическа грешка с огромни размери. Стратегическите грешки са такива, че каквото и да направиш после, включително нищо да не правиш, е все грешка. Такова състояние на нещата в шахмата се нарича с немското „цугцванг“. Тъкмо това бе постигнато в световен мащаб и то тъкмо от германски канцлер. Светът стигна до там, че министрите на отбраната от Обединеното кралство, Франция, Германия, Полша и Италия са принудени редовно да се срещат, за да обсъждат постоянно влошаващата се ситуация по фронтовите линии на Украйна. Западът не желае да отделя повече от средствата за безпрецедентно добрия си начин на живот.

И въпреки всичко трябва да не бъдем крайни в мнението си в този контекст – нещо, което си разрешават обикновените хора, седнали на маса или някои журналисти, вадещи пари с безнадеждни новини. Нещата трябва да се огледат от всички възможни страни, ако гледната точка е на прецизен анализатор.

Не друг, а самият Кисинджър заявява, че, когато преценяваме наследството на Меркел по отношение на Русия, е важно да си припомним „нормите на времето, в което е действала“. „Не може да се атакува Анджела за отношенията с Русия“, казва той. „През годините 2005, 2006, изграждането на тези отношения бяха основна цел на всички в Европа, не само цел на Ангела Меркел.“ Руският газ по това време е успял да подчини в приблизително същата степен другите западноевропейски страни без Великобритания. Пряко или със заобикалки те и днес използват същия този руски газ, което води до

типична с двуличието си модерна европейска политика спрямо военните амбиции на Кремъл. Къде са бащите-основатели на европейското единство след катастрофата на континента през 1945 година?

Може да се потърси обяснение на анти-стратегическото решение на Меркел, както и за неговата широка подкрепа в Германия по онова време, далеч не само с преките икономически интереси на големите фирми. Става дума за вероятната изключителна проява на политически „стокхолмски синдром“ от страна на германците и тяхната ръководителка. Меркел е расла в ГДР и знае по-добре от западните си колеги в ХДС какво означава мощта на руското господство след Втората световна война. Тя е расла в тотално окупирана страна. Ученето на руски език не означава любов, а много повече страх от Русия. Страх, споделен в рамките на цяла държава, която днес не съществува, повторен и в останалата част на някогашна Германия. Страхът обаче е останал. Него ще го има и на запад. Повтарям, Германия е победена страна и по наше време тя ще продължи да се държи по този начин волю-неволю. Това очакват от ръководителите ѝ отвътре, това очакват и победителите отвън.

В светлината на нахлуването в Украйна продължава настойчиво да се твърди, че канцлерката Меркел и, разбира се, останалите лидери на ЕС, е трябвало веднага да възприемат по-твърд подход към Кремъл. Години по-късно, вече като бивш германски канцлер, Ангела Меркел защитаваше всячески политиката си спрямо Русия преди февруарската инвазия в Украйна.

Основният ѝ довод не се оказа стратегически. Тъкмо напротив – тя използва жокера, че по онова време вече била „изчерпала властта си“, за да е в състояние да повлияе на Путин. Била правила опити да свика европейски преговори с руския президент и френския президент Еманюел Макрон през лятото на 2021 г., „но няхах силата да постигна своето“, заявява пред всички чрез авторитетния Spiegel news. „Всички знаеха: през есента тя ще си отиде“, оправдава се Меркел. Да си припомним, че канцлерката направи прощалното си посещение в Москва през август 2021 г. Усещането, твърди тя, било много ясно: от гледна точка на политиката, изградена върху власт (а „за Путин само властта има значение“), всъщност ѝ е било показано, че „с вас е вече свършено“.

Такава слабост съвсем естествено води до презрение от страна на този, от когото се страхуват. „Ангела, прости ми“, цинично казва пред медиите Путин в отговор на жалванията на Ангела в мемоарната ѝ книга, че на среща в Сочи преди години Путин бил пуснал в стаята своето голямо черно куче. „Не знаех, че се страхуваш от животни, ако знаех, никога нямаше да докарам кучето. Аз го докарах, защото съм живял пет години в Германия и там хората много уважават кучетата си, с тях става по-интимно“. Със своята германска прямота Ангела успява да зачука още един гвоздей в тази случка, която отдавна трябваше да е откарана в забравата. Като представител на победена страна тя отново даде шансове на Путин, от които той на свой ред незабавно се възползва. Подигравката и първия, и втория път изглежда заслужена.

Миграционната криза от 2015 г., когато тя пред смяяните погледи на своите „поданици“, а и целия свят отвори вратите на Германия за търсещите убежище или по-добър живот беше може би по-скандалният момент в нейното управление. Според Министерството на вътрешните работи на Германия, през 2015 г. около 950 000 бежанци са влезли във Федерална република Германия. Един милион за една година. Ангела си правеше си „селфи“ с мигранти, а снимките се тиражираха от медиите. От тези запечатани моменти се вижда, че в нея се е събуждало „женското“: тя позира, простичко е искала да изглежда добре, а това се случва само когато в душата няма никаква тревожност от това какво всъщност става наоколо.

Стратегическата същност на грешката с приемането на бежанците прилича на руските кукли „матрьошка“. Грешката има няколко елемента, разположени един в друг.

Първо, Меркел взема решение, което няма общо с развитието на Германия или Европа, т.е. даже е съмнително още тогава дали то не е всъщност препъни-камък за развитието. А стратегията е инструмент в ръцете на ръководителя за осигуряване на развитие. Оправданията с хуманност и либералност не са оправдания за безсмисленост от гледна точка на развитието.

Второ, Меркел го е направила сама, без съгласуване с други партньори от ЕС. Стратегията никога не е действителна, когато е план на самотника. Самостоятелното действие обрича водещата цел да се превърне във въздушен блян, неземна мечта. Обратно, блянят престава да бъде мечта, когато намери интереса на стратегически съюзници, които ще развържат кесии и ще престанат да спят докато не видят целта осъществена.

Трето, направила го е прибързано. Тя сгазва известното още отпреди Сун Дзъ изискване стратегическият ръководител да командва времето, като умее да чака или да изненадва според това, какъв е моментът.

Имало е хора, които са я приветствали – главно носители на силно либерални възгледи. Разбира се, американският президент Барак Обама веднага я е похвалил, наричайки я с американска фразеология „смел и морален лидер“. Но всички останали все повече са я намразвали, при това независимо от разбиранията си. Обвиненията са били многобройни, мотивите различни – от това, че се източва осигурителната система до това, че безвъзвратно се вдъхва живот на маргиналната до този момент крайнодясна партия „Алтернатива за Германия“, която превръща антимигрантската политика в мощен ресурс за своето бързо укрепване.

Ангела Меркел призна напоследък пред германците наличието на отрицателни последици, но никога не се извини за това свое решение. Що се отнася до опита ѝ да замаже сетне тези последици посредством преразпределяне на мигрантите с квоти в страните от ЕС, това е нова грешка, следваща от първоначалната стратегическа грешка. Безсилният опит за прехвърляне на мигранти обратно през границите доведе до безпрецедентно засилване на крайнодесни партии в Холандия, Полша, Чехия, Унгария, Словакия или Франция и ги постави в траен и дълбок конфликт с Брюксел. В немскоговорящата част на Европа същата провокация доведе Партията на свободата до коалиционното правителство в Австрия. Като реакция на обвиненията в нова грешка, канцлерът Меркел брутално обяви на всеослушание, че не може да носи отговорност за цяла Европа. Браво.

Истината е, че от германски, проблемът автоматично се разрасна в размерите на проблем за целия ЕС. Единственият начин за борба с крайната десница според нея било да се спре нелегалната миграция, но да не се хвърля вина върху легалната. Как по същество може да се разделят двете групи не става никак ясно. Меркел не спира дотук, а предписва още по-странен изход от кризата с миграцията. Тя призовава европейските лидери да инвестират повече в африканските нации, за да подобрят стандарта на живот там, така че по-малко хора да бъдат изкушени да напуснат домовете си. Този аргумент обаче катастрофира в проблема с липсата на свободни милиарди в европейските икономики. Идеята среща пълното несъгласие на европейците, изнежени след бума на техния жизнен стандарт през последните десетилетия.

Политическите анализатори се мъчат безуспешно да разберат защо Меркел, след като е спечелила изборите в Германия през септември 2013 г. под традиционния лозунг на своята партия „Без експерименти“, в средата на 2015 г. за всеобщо изумление е отворила вратите и буквално поканила безброй мигранти в Германия. Още по-лошо – когато това се оказва несъстоятелно, тя арогантно се опитва да ги наложи на другите страни-членки на Европейския съюз.

Според критиците ѝ в Германия всичко това се дължало на комунистическата ѝ социализация в ГДР, която предполагала мистично отношение към „социалистическия интернационализъм“. Последното намирам за доста съмнително обяснение.

Съществува аргумент в диаметрално противоположна посока: Меркел е твърде либерална и демократична, защото е повярвала в либералния „мултикултурализъм“ като основна ценност на модерното Западно общество. А всъщност истината вероятно е нещо съвсем трето. Меркел е действала като германски ръководител в следвоенния период, когато страната ѝ продължава да бъде обвинявана в склонност към нацистки тип национализъм.

Ако се вгледаме в личността ѝ съвсем малко по-внимателно, веднага ще видим, че всъщност е много емпатичен човек, който вижда истинското страдание на другите и защитава слабите. Не казвам с това, че Ангела е ангел. Но все пак това е една от грешките, в която я обвиняват – че не е била твърда пред гледката на хора, борещи се за живот. Тя със сигурност е чувала многократно за разстреляните ѝ събратя от ГДР, предприели отчаяно бягство от сталинистката диктатура. Да, Меркел е расла в ГДР и като човек с тази изначална чувствителност тя не може да бъде изненадана какво е да си бежанец.

Грешката е в това, че на политика е забранено да изпитва емпатия. Ангела Меркел не представлява елита в своите политики. Да обвиняваме ли Ангела? Още сто пъти по-трудно е да си ръководител на страна като Германия, в която целият свят се вглежда дали няма отново да направи грешка в отношението си към другите.

В икономическата си политика канцлерът Меркел постави страната си и нейните икономически интереси решително на първо място. Така се прави от паметта на века, но не така е правил в критично време стратегът Аденауер.

Този е нейният водещ мотив, когато поема по грешния път на закупуване на енергия от Русия, потискайки очакваните дългосрочни стратегически последици от това. Интересите на германската икономика ясно личат и в действията на канцлерката по време на кризата в еврозоната. Тогава страните от южната дъга на ЕС безпомощно са я обвинявали, че ги е притиснала с мерки за икономии, за да спаси германските банки и бизнеси.

Същевременно Меркел се води и от друг мотив при определянето на своята икономическа политика. Той се оказва противоположен на първия. Става дума за страхопочитание към европейското единство на всяка цена. Но то не може да служи като аргумент тогава, когато се подбива силата на европейската държава №1, от което страда тъкмо въпросният принцип. Ангела Меркел не е възразила срещу европейската лихвена политика, а вероятно могла. Тъкмо европейското единство се оказва поставено в залог на отстъплението на най-силния пред интересите на някои по-слаби.

Канцлерката е „взела непосредствени мерки“ по време на банковата криза. Всъщност обстоятелствата са ѝ помогнали за постигането на успех. Успехът в този случай се е дължал на типичното „твърде голям, за да фалира“. Твърде големите банки получават всякакви позволени и непозволени помощи, защото фалирането им би предизвикало не една, а серия катастрофи. Дотук – добре.

Оказва се обаче, че вземането на мерки не е стратегия, а чиста форма на оперативно управление. Вярно е, че и то може да постига успехи. Ангела Меркел е избегнала единствената вероятно правилна следваща стъпка, която е пропуснала възможността да

играе стратегическа роля в трудната ситуация. Когато банките станат толкова големи, че могат да завлекат цялата икономика в гроба, те трябва да бъдат обуздани с помощта на антиръстовото законодателство. Това не спори с икономическата стратегия на ХДС – социалната пазарна икономика. Но това не е било направено.

Що се отнася до спасяването на еврото, европейците се били излъгани. Липсата на лихва върху спестяванията веднага е станала болезнена реалност. Спасяването е било оставено без спасение.

Друга икономическа макро-ситуация произтича от достигнатата критично ниска гранична стойност на азотните оксиди по време на мандата на Ангела Меркел. В същото време обикновеният гражданин на Западна Европа започна да бъде тормозен с тежки забрани за шофиране в едно или друго място на градовете. Ефектът върху германската автомобилна индустрия – стратегическото ядро на икономиката на държава №1 в Европа – е бил незабавен. Редица много сериозни ограничения от обективно и субективно равнище започват да гromят прочутото немско автомобилостроене. Покупките на коли спада, ограниченията пред техническите им данни нарастват, износьт пострадва. Планираното внедряване на електромобилност в Европа се оказва закъсняло на фона на бързите реакции на американски и китайски автомобилни марки. И в това отношение Меркел не се показва дори малко като стратег. Пред тази опасна и дългосрочна криза Меркел се държи през цялото време като ситуационен тактически бюрократ, който полива с вода пожара, който вече гори вместо да го пресече. В онзи момент не само в Германия, но и в Европа я обвиняват, че не върши нещо друго, а просто „управлява“ верига от последователни кризи без да успява да направи широкообхватни, може би болезнени реформи, за да подготви страната си и ЕС за бъдещето.

Стратегическите грешки се проточват след мандата на този, който ги допусне. Германия след Меркел се превърна в „болния човек на Европа“, като икономиката ѝ малко по малко достигна ръба на рецесията. „Другите са виновни“ не е оправдание от стратегическо естество. Стратегът предугажда и разваля коварните планове на „другите“. За „другите“ в британския се пее: „Господи, разпръсни враговете на краля и направи така че да пропаднат, объркай политиката им, осуети коварните им трикове!“
Още нещо – отново за липсата на ясна икономическа стратегия. Ангела Меркел не е обърнала внимание върху стратегическото значение на инвестициите в пътна инфраструктура. По нейно време никакви усилия не са насочени към стратегическата област на цифровизация в Германия.

Общо погледнато, в стопанско отношение Германия на Меркел не само е довела нещата до там, че Германия е станала трайно зависима от суровините на Русия, но в не по-малък мащаб зависима и от икономиките на другите два икономически колоса на съвременния свят – Китай и САЩ. Немски фирми се изтеглят от Германия и се настаняват в Китай без държавна политика за управление на този процес. Проблемите със САЩ не са само в търговията. Германия днес е доведена до положение, в което пропуснатите възможности и липсата на стратегическа линия е вероятно да доведат до

икономически срив предимно в автомобилната промишленост. Доналд Тръмп заплашва да наложи мита върху вноса веднага щом се върне в Белия дом през януари 2025 г.

Както във всяко друго отношение, онова, което се случва в Германия се превръща в това, което става в ЕС. Европейските лидери, изправени пред САЩ, Китай и Русия, днес са притеснени притиснати в ъгъла, но всичко е започнало по времето на Ангела Меркел.

Все по-интересно е как ще се развият отношенията със САЩ след встъпването в длъжност на президента Тръмп. Първият му мандат беше белязан от гняв към Европа, особено към Германия, заради ниските разходи за отбрана и търговския дефицит. Тези претенции към Европа не са се променили. Какви са съветите на Меркел за справяне с него, след като той заплаши с мита върху износа на ЕС?

Според BBC Меркел си позволява да съветва сегашните европейски ръководители така: те трябвало да бъдат „ясни в своите приоритети“ преди Доналд Тръмп, защото той, според нейните спомени, бил „много откровен.“ Струва ми се, че такава постановка не е изява на стратегически характер или поне нещо като далновидност. Доналд Тръмп изобщо не е заинтересован от укрепването на европейската сигурност. Още по-малко е привлечен от икономически взаимоотношения със стария континент. Обратно, по много неща личи, че желае да направи „стария континент“ напълно подчинена „дойна крава“ на американските стратегически интереси и американските производители и износители на всичко – от техния втечен газ до бойни машини, оръжия и енергийни съоръжения.

Стратегическите проблеми и дефицити в държавното управление проличават винаги особено силно в сектора сигурност и отбрана. След пълномощното нахлуване на Русия в Украйна през февруари 2022 г. може уверено да се каже, че **германският модел за сигурност вече не работи**. Моделът „евтин газ от Русия, интензивен износ за Китай, сигурност от САЩ, спестявания от въоръжаване“ беше не стратегически, а по-скоро блян от типа „о миг, поспри“. Този модел беше разчетен върху основите на кооперативно сътрудничество със съюзниците. При силно променената среда в световен план обаче точно тази крехка основа го направи нежизнеспособен.

Политиката за сигурност и отбрана на Германия бе много по-фокусирана и зависима от плановото единодействие в рамките на съюзите НАТО и ЕС, отколкото политиките за сигурност на съюзните държави. Германия с педантична последователност не е финансирала армията си от десетилетия, което пречи днес да има какъвто и да било политически гръбнак. Обратно, Германия изпадна в още по-голяма зависимост от съюзниците в НАТО, отколкото в предходния момент. Същото се отнася особено силно за безсилието пред Съединените щати понастоящем, когато става дума за отбрана.

Разбира се, основата отново е моделът на Меркел. И в това направление бе допуснат сериозен стратегически дефицит. Някой помислил ли е какво става, ако съюзниците престанат да следват общите планове с Германия? Навсякъде има преход към националистически десни правителства, чиято едва ли не първа задача е да проявят независимост, национален егоизъм и антигермански нагласи.

Германия е в положение на „Сам вкъщи“. Най-близките ѝ съюзници ги няма като действителни съюзници. Закарана от своите „стратегии“ в глухия коловоз на 100% пасивна позиция, Германия със затаен дъх ще се страхува отгук нататък от изборните резултати на своите доскоро най-близки съюзници, на които разчиташе без презастраховане.

Самотната позиция е възможно най-вредната при следване на стратегия. Провалът е сигурен. Някой от кабинета на Ангела Меркел (или тя самата) помисли ли, че прекомерно разчита на т.нар. кооперативна игра? Направени ли бяха разчети какво ще да се прави, ако тя изведнъж бъде нарушена от някой от играчите, да не говорим – от почти всички?

Накратко – защо Германия не разви междуременно достатъчно силна собствена система за отбрана, която да служи за политическа енергия на масата за преговори? Защо се направиха и следваха такива планове, че германският Бундесвер да стане по-слаб от повечето армии в Европа, да не споменаваме полската или, разбира се, френската?

Ето тази стратегическа линия за сигурност и отбрана е била прокарана по времето на Ангела Меркел въпреки, че бащите-основатели на съвременна Германия са положили нейната сигурност и отбрана върху принципа „никога сам, но достатъчно силен“. Затова след рождената дата на нова Германия, ноември 1949 г., сигурността и отбраната на Германия е била изградена върху два стълба: единият е трансатлантическият съюз и партньорството със САЩ, другият е проектът за европейска интеграция и близките отношения с Франция.

Изглежда мотивът на администрацията на Меркел е бил, че новата германска конституция (1994 г.) учудващо поставя Бундесвера по принцип в зависима позиция: германските въоръжени сили могат да действат в международен план само в рамките на „система за колективна сигурност“, а именно Обединените нации, НАТО или Европейския съюз. Германските въоръжени сили се отказват от каквото и да било самостоятелно действие, включително въпроси на доктрината, въоръжението и политиката за сигурност. Разчитайки твърде много на Франция и САЩ, Германия по този начин съвсем лесно би могла да се окаже изолирана и изложена на риск. Случило се е точно това, изолацията, зависимостта и рискът не закъсняха.

Учудващо, все още „номерът“ минава, но все повече и повече това става по случайност. Досега германците имаха голям късмет: не Тръмп, а Джо Байдън стана президент на САЩ през 2020 г., Еманюел Макрон спечели президентството на Франция през 2022 г., а не десните. Но облаците потъмняват бързо. Германия седи на задната скамейка и чака да види какво ще стане по-нататък.

Когато крайно дясната и откровено германофобска партия Национално обединение (Rassemblement National, RN) не спечели изборите във Франция, макар и вече много близо до успеха, това се посрещна с въздишка на облекчение от немските генерали. Те ще могат да са спокойни още известно време, защото следващото френско правителство – който и да го формира – по всяка вероятност няма да прекрати

незабавно цялото френско-германско сътрудничество в областта на отбраната или да напусне интегрираното военно командване на НАТО, както желае RN.

Но нищо вече не зависи от самите германци, а това значи, че нямат стратегическа инициатива. Никое германското правителство не може да си позволи да се отпусне. Сирените за тревога в областта на отбраната са вече пуснати.

Франция е единствената страна, с която Германия има споразумение за взаимна отбрана. Франция е най-важният партньор на Германия в Европа и изследванията показват, че без работещ френско-германски съюз едва ли може да се постигне някакъв напредък на общоевропейско ниво. В същото време САЩ гарантират сигурността на Германия и Европа чрез НАТО и своя „ядрен чадър.“ Но последните месеци показаха защо такава силна зависимост от Франция и САЩ може да бъде проблем.

Френските антигермански настроения не се ограничават до RN. Жан-Люк Меланшон също е известен като антигерманец. Той даже написа книга за „германската отрова“, обвини Германия, че тайно се опитва да се сдобие с френски ядрени оръжия. Да гледаме истината: близо половината от френските гласове на изборите са отишли за партии, които са антигермански и скептично настроени към НАТО.

В Америка пък Доналд Тръмп се връща в Белия дом. Той все още може да иска да извади САЩ от НАТО или, почти сигурно, да накара европейците сами да се погрижат за своята колективна сигурност. Джо Байдън може да се окаже последният президент на САЩ с някаква европейска връзка и грижа за европейската сигурност. „Пренасочването“ на американския интерес към Азия започна при президента Барак Обама, което Ангела Меркел трябваше да отчете, когато е моделирала германската стратегия за сигурност, ако е вземала предвид очертаващите се световни тенденции за бъдещето отвъд последния ѝ мандат. Уви, това явно не се е случило.

Вътрешната политика е също значим обект на стратегическо мислене за един държавник, макар и не на равнището по важност на сигурността и икономиката. Става дума за вътрешното преразпределение на парите чрез политическа визия за това кое е по-важно за държавата – социалната политика или обратно. В германския случай имаме една заварен от повече от век уникален модел на социална политика. Това все пак не е основание грижите за нея да се оставят на самотек, т.е. каквото установените правила свършат сами.

Не е учудващо, че германците днес не са уверени, че Меркел е била добър канцлер за тях. Но те са сигурни и то с основание, че е била даже твърде добър канцлер за големите банки. Всички добре знаят, че Ангела Меркел е използвала сериозна част от обществените пари, за да смекчи техните фалити, да спаси фалиралите чуждестранни валути (Гърция) и по този начин да осигури активите на основните акционери там.

Считат Меркел като отличен канцлер и за корпорациите, на които е давала големи предимства. Твърдят, че имала специални политики спрямо тях, например като им осигурява нови евтини работници чрез масовата имиграция, гарантираща милиардите печалби за тях и по този начин – на техните акционери.

Дали това е така е под въпрос. Каква част от емигрантите са притежавали нужната квалификация за съвременен производствен сектор, каквато е германската икономика и изобщо

какъв е делът на тези, които са предпочитали да работят, а не да се издържат от „бездънната“ германска социална система?

Спрямо средната класа се сочат много недостатъци в политиката на канцлерката. Парите от данъците са били преразпределяни нагоре, а масовата имиграция постоянно е оказвала натиск върху пазара на труда. Статистиката поддържа тази теза. Пропастта между елита (да разбираме олигарсите) и средните слоеве постепенно е ставала все по-дълбока.

Данните от онези години недвусмислено говорят за сериозно разтваряне на ножицата между бедни и богати в Германия. Всяко общество е много чувствително към това явление, особено ако е резултат от съзнателно водена целенасочена политика. Въпросът е до каква степен този факт се дължи на специфична дясна политика в подкрепа на „олигарсите“ и до каква – вследствие на обединението на двете Германия, едната от които се знае, че е била рязко на по-ниско стъпало на доходи и по-неразвита икономическа база?

В действителност Меркел е правила множество опити да потисне реакцията срещу неблагоприятните тенденции, за които стана дума, но тъкмо методите ѝ за справяне с положението стават основаване за бързия възход на крайно дясната националистическа и съвсем нежелана от Меркел „Алтернатива за Германия“.

Икономически анализатори са установили, че Меркел незабавно е повела борбата срещу появилата се заплаха. Под въпрос обаче е тъкмо ефективността на политиката срещу набиращото твърде бързо сила крайно дясно в Германия и особено в бившата ГДР. Тук цялостна стратегия ли е имало или просто са вземани мерки ад хок?

Получил се е ефекта на „вместо да изпише вежди, избожда очи“. Канцлерката е подела пропагандна кампания за култивиране на страха от „нацистката тояга“. Това се е оказало ако не неправилно, то поне неефективно. Вместо да се бори с причините за възхода на „Алтернатива за Германия“, тя се е борила със самата „Алтернатива за Германия“ без шансове за фронтална победа предвид засилващите се екстремни настроения в Източна Германия.

Един пример за пълна липса на стратегически поглед на администрацията на Ангела Меркел по едва проходящ, но бурно развиващ се въпрос от кардинална важност за 21. век е изоставянето на държавна подкрепа за развитие на цифровите услуги. За шестдесетгодишната Ангела електронното управление е някаква „нова мода“, която не разбира и затова пренебрегва. За липсата на реакция кой знае защо отново обвиняват „социализацията“ ѝ в ГДР. Все пак, по принцип германците, силни в толкова много технически области и математиката, не се славят като вещи в електрониката, интернета, изкуствения интелект и други подобни неща със или без Меркел. Затова работа на техния държавен ръководител е да обърне течението в подходящата посока, а не да седи настрана, защото такава била традицията.

Във вътрешнополитически план г-жа Меркел е причинила две сериозни политически вреди.

Едната е, че със своята европейска бежанска политика събуди задрямалото чудовище на крайната десница, прекъсвала живота на Германия неведнъж в историята и

същевременно да отслаби ХДС, традиционен гарант за европейското развитие на страната. Втората вреда е отблъскването и отчуждаването на източния германец.

Казват не без основание, че Меркел е успяла да „социалдемократизира“ ХДС със своята бежанска политика. Тя е направила това донякъде неволно, но в немалка степен и съзнателно, следвайки развитието на глобалната ситуация. С решението си да „наводни“ Германия с чужденци през 2015 г. Меркел е нарушила действащото германско законодателство, определяща лимита във властта на канцлера и се е държала властно и еднолично като президент – какъвто не е.

Най-вероятно партията, която е ръководила е щяла и без това е щяла да приеме нейното странно решение (ХДС е „клуб на канцлера“, т.е. водаческа партия). Така колективният орган щеше да поеме отговорността, а не само тя когато става дума за болезнената тема – успехите на „Алтернатива за Германия“. Изпуснала момента да поеме отговорност, партията сама е подкопала доскорошната си пълна власт на християндемократите в германското дясно. Сега Ангела Меркел се е превърнала в причина за последвалите загуби на ХДС в лендерите (в България федералните части на тази страна все още се наричат неправилно „провинции“), та чак и на федерално равнище. Дали това е временно явление, дали грешките са били толкова могъщи ще разберем скоро. Все пак не мисля, че са.

Нахлуването на един милион бежанци в рамките на само година е довело до лесно предвидим бум на ксенофобски прояви, агресия срещу мигрантите и недоволство от страна на източните германци, които все още не са „догонили“ стандарта на западните. Двадесет и осем години след обединението се констатира, че Източна Германия още не е Западна. А кога е била? Та самият Аденауер, конструкторът на съвременната федерация, изрязва от картата на бъдещата държава една от частите на модерната му родина – прочутата Прусия, източният демон на военщината. Днес вече няма Прусия. Тя не е била интегрална част от културната карта на Германия и е изхвърлена от модерната история.

„Алтернатива за Германия“ е сила, която не може вече да се пренебрегне. Засега тази крайна партия само е сезирала Конституционния съд с жалба срещу канцлера Ангела Меркел. Крайнодесните призовават да се провери решението на Меркел да отвори границата с Австрия за мигранти, взето през септември 2015 г. От „Алтернатива за Германия“ смятат, че при разработването на миграционната политика правителството е нарушило правото на Бундестага да участва в разрешаването на проблема.

Да не изпускаме от поглед, че пъпната връв на тази сравнително нова партия не е в поствоенното възкръсване на Германия като част от Европа на свободния човек. Тя се появи в хода на стратегическите грешки с лошото управление на новите исторически обстоятелства. В резултат на това „Алтернатива за Германия“ съвсем лесно намери купища евроскептици, популисти, нови десни и недоволни в страната. Така се допусна тази партия да стане вече най-голямата опозиционна партия в германския парламент.

Така за някои германци Ангела Меркел изглежда „вещица“, както открито са започнали да я наричат особено след 2015 г. Такива мнения в не могат да се появят в България, но в Германия не само са възможни, но и значат нещо. Заслужава си да разберем по-добре

какво този символ означава, за да установим какво е масовото отношение към Ангела Меркел към края и след края на нейното управление.

Вероятно разбирането им е базирано върху немския фолклор (макар и не от средновековната история). Средновековните истински, живи „вещици“ – жени, обвинени от църквата в определени грехове и най-често изгаряни на клада, т.е. не фолклорните, са елемент единствено на старобитното, свръхконсервативно и назадничаво въображение на хора, облъчени от идеологията на католическата църква. За разлика от тях фолклорните вещици са далеч по-скромни и вършат нещо, което в крайна сметка, след много криволици, води до щастлива развръзка. Такава имат предвид немците, като назовават Ангела Меркел „вещица“ („eine Hexe“).

И без това Ангела Меркел няма особена харизма, макар да може да е просто симпатична. Не е имала нужда от харизма, докато просто си е вършила работата. Харизматичните водачи могат да бъдат големи измамници и много често са такива. Харизмата лъже.

Германците никога не са я смятали за спасител, нито даже за добър мениджър при кризи. За тях Меркел от избори на избори е засилвала тривиалния образ на по-малкото зло. Имали са спасител в момент, когато в историята се налага чудо – след безизходицата от разгрома след войната. Това е бил Конрад Аденауер, стратегът на „германското чудо“. Времената, в които са дали мандат на Ангела Меркел са безлични, макар и вероятно затишие пред буря. В такива времена масите предпочитат по-малкото зло, а мислещите – работещ мениджър, издействал си достатъчно власт, за да контролира положението. Меркел изглежда им е дала това, ако се съди по повторното ѝ избиране.

Колко е голяма грешката със затварянето на ядрените електроцентрали на Германия? Тази прочута грешка не е просто икономическа, тя не е само енергийна, нито въпрос на сигурността. Тя е сама за себе си.

Може би в най-новата германска история управлението на канцлера Меркел е средно добро. Може би германската икономика е имала няколко добри години „макар и без намесата на Меркел“, както мислят някои.

Същевременно тя е канцлерът, който затвори ядрената енергия без да създаде алтернатива. Нейната императивна забрана на ядрената енергия след аварията във Фукушима през 2011 г. е била импулсивна и е оставила Германия зависима от руските енергийни източници. Вместо да види тази истина, Меркел не е схващала направеното като самоограничение, а е вярвала, че Германия върши нещо саможертвено добро и че цивилизованите демокрации една по една ще последват този пример. Уви, никой не го е последвал.

Можем да разберем станалото като типична немска реакция на прекомерно осланяне от една страна на „принципното“, на „така трябва“, „така е добре за бъдещето“, а от друга – на патологичен страх от чудовището на „модерното“, „демократичното“, от необходимостта да се поддържа „бон тон“ пред другите, за да не се изложи за пореден път тази загубила войната страна. Това са прочутите немски страхове от какво ли не,

които избиват или в дидактичен, поучаващ всички консерватизъм, или в паническа промяна с плах поглед, вперен в другите с очакване за тяхното одобрение.

Дали затварянето на всички ядрени електроцентрали наведнъж поради предположение за вероятна екологична катастрофа е стратегическа грешка, която не може да се квалифицира като грешка само от позиции на енергетиката. Това е политическа грешка от много по-високо равнище, тъй като поражда силен мултипликационен ефект. Не може да изгориш купа слама заради изгубената в нея игла.

Отказът от ядрена енергия, направен внезапно, без осигурена каквато и да било замяна, без никаква конкретна причина, е политическа крайност. В германия традиционно се появяват болезнено крайни становища и хора, които да ги поддържат горещо, уверено, невъзмутимо и недиалогично. Германските „Зелени“ са едни от многото. Страхливото одобрение на техния налудничав диктат с оглед спокойствието на канцлерския мандат, гарантиран и без това от силната ХДС/ХСС, без да се претегли такова решение спрямо следващи, многократно по-големи проблеми, които неминуемо ще повлече след себе си, е нещо повече от политическа грешка. Това е стратегическа грешка.

Теорията на игрите кристално ясно показва, че кооперативната игра носи огромни ползи за всички участници в нея, като тези ползи са по-големи, отколкото всеки от тях би си осигурил, ако играеше некооперативно. Всичко това е прекрасно, но има едно условие. Кооперативната игра трябва задължително да се играе от всички без изключение, а не само от някои, а още по-малко от един-единствен. Тя е nonsens, когато някой от играчите е обзет от егоизъм и по тази причина наруши колективното правило.

Точно такъв е случаят с отказа от ядрена енергия затова, че била опасна. САЩ не се отказва от нея. Китай също. Нито Русия. Не се отказва и шампионът по ядрена енергия в Европа – съседната на Германия страна Франция. И България, и Румъния не се отказваха. Също и Чехия. Какво върши Германия сама в този случай? Върши това: сама изпада в енергийна зависимост през 21. век, в началото на епоха, в която всичко тръгва надолу с главата в световен план.

Меркел позволи Германия да стане жертва на собствената си екологична политика. Но това удари повече от сериозно гръбнака на немската икономика – автомобилостроенето. Отделно от това обезсили до голяма степен германските позиции на масата на международните преговори, когато насреща застанаха руските енергийни интереси. Германската икономика е изправена пред сериозна рецесия отчасти заради провала в осигуряването на енергия на цена, приемлива за икономиката.

Ангела Меркел не прави грешки като администратор. Нейните грешки не са тактически.

Меркел прави стратегическите си грешки преди всичко като политик. Причината е в това, че тъкмо като политик тя не се превръща в големия държавник, а остава изпълняващ длъжността си държавен ръководител.

Грешките на канцлерката засилват впечатлението, че Меркел няма собствен управленски профил в сравнение с Конрад Аденауер, Вили Бранд, Хелмут Шмит и

Хелмут Кол. Неведнъж тя е променяла политическата си позиция в зависимост от това, което ѝ осигурява мнозинство в момента. Но фактът, че тя се е проявявала като „знаме, развявано от вятъра“ не е големият проблем в нейния случай. По-големият проблем са нейните внезапни решения, продиктувани от страха да не изгуби властта. Това е един основен инстинкт на голямото мнозинство политици, но не и на държавниците.

В сравнение с други германски политици, тя е по-консервативна. Нейната позиция е доста различна от тази на Хелмут Кол. Кол е бил социално консервативен, докато Меркел се фокусира повече върху комбинацията от ниски данъци, съчетани с фискален консерватизъм и общ прагматизъм. Доколкото понякога е изглеждало на повърхността, че Меркел поддържа либерална позиция по някакъв въпрос, това често е било причинено или от съобразяване с по-силния отвън (за американците всеки политик в ЕС изглежда либерален), или от страха от даден коалиционен партньор, който би могъл да взриви договора, върху който се крепи нейната власт.

Има твърде много случаи, които показват това. Самоубийствената политика със спирането на ядрената енергетика в една високо индустриализирана страна, или допускането на неоправдана бежанска криза без достатъчно мотиви, отчасти хаосът при справянето с Корона вирусната пандемия – буквално всеки път, когато нещо сериозно се случи в кратък срок е предизвиквало Меркел да се паникьоса и да направи нещо прибръзано. Никой кораб не може да си позволи капитан, който се паникьосва заради сериозен инцидент, а страна с 83 милиона жители със сигурност съвсем не е трябвало да прави това.

Все един и същ въпрос се връща като бумеранг когато мислим за епохата „Меркел“. Как тази жена успя да остане на власт толкова дълго? Толкова ли е била популярна в Германия?

Изглежда уникалната германска избирателна система е такава, че е спомагала всеки демократично избран лидер да бъде много дълго време на власт. Първият следвоенен канцлер, Конрад Аденауер, е стоял на поста в продължение на 15 години. Нейният предшественик и ментор Хелмут Кол е бил на власт 16 години.

Германската политическа система има тенденция да предпочита съвсем умишлено стабилни политически коалиции. През 1949 г., годината на възкръсването на тази страна, основателите ѝ в Парламентарния съвет са погледнали назад в близката история, за да си обяснят произхода на хаоса и да го избегнат. Със сигурност са анализирали дълбоко единствения демократичен период в Германия, т.е. Ваймарската република, довел до възхода на нацистите. Те искрено са желали да се избегне повторение на такава ситуация.

Това, което ясно са видели в предишната епоха е било, че нацистите са се възползвали пряко от силната политическа фрагментираност. Точно такава е била обстановката в края на 20-те и началото на 30-те години. А причина за тази слабост е била наличието на твърде много партии в Райхстага, водещо неминуемо към твърде нестабилни коалиции, състоящи се от различни моментни конфигурации от такива малки партии. Ето защо избирателната система на следвоенната Германска Федерална Република е проектирана по такъв начин, че никога повече да не може да се случи нещо подобно.

Важно е да се знае също, че канцлерът не се избира пряко, а се избира с мнозинство в Бундестага. Канцлерът всъщност трябва да се ползва с подкрепата на коалицията на мнозинството в Бундестага, за да бъде на власт. Ако канцлерът загуби това мнозинство, правителството пада. Трябва да се сформира или нова коалиция с мнозинство в Бундестага, или да се свикат нови избори.

Партията на Меркел (ХДС, CDU) има явна прилика с т.нар. „правителствени партии“ (партии на власт) в други демокрации, каквито са консерваторите във Великобритания. Това са партии с непреходна популярност поради тяхната консолидирана политическа власт, което представлява вградено електорално предимство.

Християндемократическият съюз преди, а и все още по времето на Меркел безусловно е представлявал самата „германска партия“. Трима от най-дълго управлявалите германски канцлери – Аденауер, Кол и Меркел – са тъкмо от ХДС.

ХДС винаги държи в ръка допълнителен коз: има силен политически съюз със сестринската си партия в Бавария, Християнсоциалния съюз (ХСС, CSU). Всеизвестно е, че ХСС е националистически оцветен, социално консервативен, дълбоко католически конструктор, нахождащ се в най-католическата провинция на Германия.

Бавария е много сериозен феномен: почти автономна държава в центъра на Европа с население от 12 милиона жители и най-голямата по площ германска провинция – над 70 000 км². Там парламентът избира министър-председател, а не гражданите. Министър-председателят избира членове на своето правителство, които биват утвърдени от парламента. Министър-председателят не може да бъде свален посредством вот на недоверие, но може да напусне по собствено желание по всяко време. В някакъв смисъл министър-председателският пост в Бавария е пост на „избран монарх“ в една съвременна демокрация.

От гледна точка на икономическото представителство обаче ХСС е много смесен. Той обслужва едновременно фермери (Бавария има огромен селскостопански сектор) и

гитантски компании (BMW, Audi, Adidas и много други са със седалище в Бавария), като същевременно поддържа щастлива и работническата класа чрез собствена марка мек популизъм.

ХСС е легендарен с управлението си в Бавария. По-старото поколение в България си спомня много добре „ловджийското“ (и, естествено, политическо) „приятелство“ между несменяемите Тодор Живков и Франц Йозеф Щраус. Единият управляваше България от 1956 до 1990 г., а другият управляваше Бавария от 1978 до смъртта си през 1988 г. Лендерът Бавария е дотолкова абсолютно под контрола на ХСС, че винаги получава най-малко 50% от гласовете на изборите, докато на другите партии е позволено само да споделят останалото помежду си.

Общогерманският ХДС пък има предимство пред другите германски партии на федерално ниво. Тъй като Бавария е най-богатата и една от най-големите провинции в Германия, фактът, че от местния ХСС са на практика еднолични управляващи там, гарантира, че големият брат ХДС ще има предимство в цяла Германия, дори ако отслабне в други германски региони. Освен всичко ХДС е единствената сериозна консервативна партия, която в продължение на десетилетия е била единственият представител на както на десния център, така и на дясното крило като цяло.

Всеизвестно е, че Партията на свободните демократи (FDP) е най-често в коалиция с ХДС/ХСС. Макар да се представя теоретично като либерална, обикновено тя просто следва ХДС. Опитва се да се представя като центристка формация, но доста често се отклонява надясно. Така че политическият пейзаж вдясно е доста унифициран.

Накратко, години наред ХДС редовно побеждава на избори за пряко избрани места в парламента, тъй като се нуждае само от обикновено мнозинство, за да спечели. ХДС отдавна е успял да представлява най-голямата самостоятелна партия в Германия.

Левият политически лагер, напротив, започва да се дели през 80-те години с появата на Зелените. До този момент Германската социалдемократическа партия (ГСДП) е била единствената голяма партия вляво. Социалдемократите са били свикнали да се борят по стари политически правила срещу насрещния вятър на ХДС/ХСС.

Но с появата си Зелените разпукват гласовете вляво. След обединението на двете Германия, бившата комунистическа партия на ГДР се реформира, преименува се на Партия на демократичния социализъм (ПДС, PDS) и започва да взема гласове от лявото крило на социалдемократите SPD. В резултат на това лявата част от общогерманската SPD се е разбунтувала, отделила се е и след това сляла с източногерманската PDS. Това дава началото на една съвременната практически нова чисто лява партия в Германия, докато класическата социалдемократия продължава да стои повече в центъра е да представлява политическото левоцентристко пространство.

Това роене в ляво сериозно отслабва старата ГСДП. Днес тя остава единствената голяма лява партия, способна да издигне избираем канцлер, както се случи с Шолц. Но тъй като лявото пространство в Германия от 80-те години допреди едва няколко години е било фрагментирано, ГСДП е била на практика неспособна да получи достатъчно обикновено мнозинство при преки избори и е била принудена все повече да разчита на партийни списъци по конкретни места (избрани чрез пропорционално

представителство), даже за да влезе в парламента, камо ли да управлява – сякаш е малка, а не общонационална партия.

Всичко това се случва в Германия, защото Бундестагът е конструиран по смесената мажоритарно-пропорционална система. В резултат на тази постройка федералният парламент се състои от две половини – едната половина от местата пряко избрани депутати, които се разпределят според системата на мажоритарното гласуване, а другата половина – места, които се запълват от избрани според системата на пропорционалното представителство (гласуване с листи). Когато става дума за места с пряк мажоритарен избор, ХДС е почти неудържим.

Дотук – добре. Но сега – внимание!

Политическият механизъм на съвременна Германия изисква пределна стабилност на коалициите, но същевременно отхвърля стабилността без коалиции, сиреч трайното господство на една-единствена партия. С други думи, германската политика до голяма степен налага да има коалиция, а не еднолично управление на една партия. При тези предпоставени условия дори могъщият ХДС/ХСС не може да получи абсолютно мнозинство и се нуждае от помощта на друга по-малка партия, за да управлява (като цяло в миналото това са били Свободните демократи). Не е случайна последицата от всичко това, че в ХДС/ХСС неминуемо се появяват конфликти и фракционни борби, даже постоянно тлеещи несъгласия и спорове.

Тъкмо на този фон „мамчето“ Ангела е респектирала със своето активно търпение. Тя винаги е изчаквала, докато поредното политическо напрежение даде признаци за приключване, т.е. когато е изгрявала най-последно сериозна възможност за постигане на поредното състояние на равновесие. В този момент погледите са се обръщали по немска традиция към началника, т.е. към нея като ръководител в очакване на нейната дума.

Без да иска може би, Ангела Меркел е била приучила политици и граждани на това. Мнозина не се замислят, че зад всичко, зад поредния успех на канцлерката, който се е задавал, е имало нещо повече от умение за пасивно очакване нещата да се наредят сами. Те мислят, че канцлерката просто е оставяла конфликта да се разгори, докато участниците се изморят от двубоя. Това не е вярно. Меркел не е в този смисъл пасивна. Тя е знаела какво прави. Което не е познавала са идеите отвъд стандартния политически мандат – стратегическия хоризонт, който се простира отвъд мандатите.

Доколкото става дума за нейното изчакване по примера на учителя ѝ Кол, самото то е било активно. Меркел е преценявала първо кой каква позиция има, след това какви са ресурсите му за участие в голямата игра и на тази основа след това е знаела какво чака и се е подготвяла за него. Канцлерът Меркел е чакала един съблимен момент в политиката: очакваният развой на нещата „да узрее“. А „узряването“ настъпва, когато основните участници в ситуацията най-последно започнат да се съмняват в собствените си аргументи. Този признак на повърхността се бърка с „умора“.

Тактикът Ангела Меркел най-внимателно е изучавала всяка ситуация. Познаването на ситуацията започва с отчитане на правилния проблем, който я е породил. Познаването

продължава с предположение кой и как е засегнат от проблема. По-нататък се отчитат ресурсите и способностите на всеки един да придърпа към себе си решението на конфликта. След това настъпва общото съгласие между водещите участници в ситуацията как ще се разреши проблемът, който я е породил. От този момент нататък няма връщане назад – дори ако някой от участниците има желание да размисли още малко. Другите, които „са се разбрали“ как ще действат принуждават такъв колебаещ се субект да действа съобразно дефиницията на ситуацията, която са му поднесли те, а не каквато тази ситуация би изглеждала обективно от позицията на учен-изследовател. Да, Меркел е политик-ситуационалист.

Тя не е спирала само до анализ на ситуацията. Продължавала е нататък. Превръщала е политическото решение на ситуацията в административен план. Искала е да постигне резултат за хората. На този по-късен етап вече Ангела Меркел е постигала политическите си победи, които отстрани може и да са изглеждали като случайно явление с необясним произход. Добрите неща в ежедневието настъпват тогава, когато изглеждат банални, но всъщност не са. Управлението на Меркел може да е било всичко друго, но не и банално.

Изглежда тактиката на Хелмут Кол да изчаква, но да изчаква по този активен начин, е била правилна, си е казвала сигурно неведнъж наум Ангела Меркел.

Намесвала се е и действала подготвена и в точния момент. |Иначе нямаше да може да изиграва очакваната от всички роля на балансираща фигура, която с това си качество доминира над ситуацията. Гладиаторите гледат как валкюрата се спуска от небето като в немския фолклор и обгръща всички в своята майчинска прегръдка, която е и утешителна, и задушаваша. Германците почитат такава сила.

Нека повтора всичко това, защото става дума за основно политическо качество, инструмент, специфика на водещ европейски лидер.

Твърдят, че Меркел е притежавала невероятната способност просто да млъкне и да накара всички останали да затънат в кълбото от произведена от тях ситуация с нарастваща конфликтна нерентабилност. Но нейното изчакване е активно, не пасивно. То е от тактически тип, което значи с умение да се разбира и използва разгръщащата се ситуация. В такива моменти умът и политическите ѝ инстинкти са работили на високи обороти. Изчаквала е да се зададе моментът на желаното от нея саморешение. В този феномен изглежда тя винаги е вярвала, научила урока от политическия си баща Хелмут Кол. Когато най-накрая е казвала какво да се прави нататък в настъпилия верен момент, участниците са си казвали: „Слава Богу, най-накрая ръководителят нареди нещо, което изглежда познато.“ По този начин тя излиза всеки път права.

Това е моментът за сценичната усмивка, една от запазените марки на Ангела, нейната хем победоносна, хем успокояваща усмивка, наречена от публиката „усмивката на Чешърската котка“.

За хората всеки проблемен епизод приключва с нейната усмивка. Но Меркел продължава. Общественият резултат, който тя цели, още не се е появил. Налице е само политическото разрешаване на проблема. С други думи дотук е представлявала политик. Оттук нататък тя е ставала администратор. Ангела Меркел задължително е

превръщала очерталите се политически решения в планове за действие на администрацията.

Не е лесно да си правилната страна в Германия. Разбирането на Ангела Меркел за тънкостите на германската политика е просто феноменално. Вредно е да изпреварваш събитията, както правят емоционалните ръководители на юг. Трябва добре да опознаеш причините за това, което се случва, „да си пишеш домашните“ на заден план и никога да не изпадаш в паника.

Германците са ѝ благодарили за начина, по който прави това. Такива са им били очакванията за всеки, който ги ръководи. В редките периоди, когато някой е успявал да щръкне над нея в германската политика, това се е оказвало временно и за кратко. Както винаги, Меркел е изчаквала и в крайна сметка е надхитрявала всеки. Тихо. Внимателно. С чакане.

Това, което най-много е впечатлявало е това, че Ангела Меркел е знаела аргументите на своите събеседници преди да са приключили да говорят. Давала е вид на отегчена и когато е ставало дума за цифри. Знаела е числата в подробности. Това се е отнасяло до всички области на политиката, които са се обсъждали – от детайлите на пенсионната система до положението, да речем, в Сирия. Ангела Меркел е поразявала с факта, че говори доста открито и винаги уверено. Хората са оставали с чувството, че тя е най-умният, най-информираният измежду ръководителите на държаната. Единственото изключение, когато не е изглеждала нито мотивирана, нито убедителна, е във връзка с мигрантската криза.

Какво е мотивирало Ангела Меркел в това критично време?

Канцлерката Меркел винаги се е интересувала от последователност и запазване на статуквото. Фактът, че тя за пръв път си противоречи в своите изявления от 2003 г. и 2012 г. относно интеграционната политика и имиграцията, показва, че външните обстоятелства са повлияли на нейното мнение и тя адаптира поведението си, т.е. следва, а не управлява събитията.

Това, което е мотивирало д-р Меркел тогава, не е продукт на политическа конкуренция и жажда за власт. Дъщерята на евангелистки проповедник, расла в затвора, наречен ГДР, със сигурност е била движена от вкоренено чувство за дълг и съчувствие към борещите се за живот. През 1954 г. например Хорст Каснер, протестантският пастор и баща на Ангела, доброволно се премества от капиталистически Хамбург в Източна Германия, най-вероятно от чувството за дълг към християнството, за да опази вярата срещу комунистическата пропаганда, вземайки със себе си цялото семейство със своята едноседмична дъщеря Ангела. Дали Ангела е получила отрано възпитание в почит към дълга? Със сигурност е така.

Може ли да се твърди, че предизвикването на бежанската криза в немския ѝ вариант е унищожила политическата кариера на Ангела Меркел? Почти съм сигурен, че Не. Просто краят ѝ е обективно предизвестен от настъпването на ново време за демократична промяна, на която самата тя е отворила път. Едва ли някой политик оцелява след сериозно поражение на изборите. Точно това е целта на демокрацията: не да избереш някого на ръководен пост, а да си в състояние да го махнеш.

Не друг, а опитната и до голяма степен безпристрастна анализаторка Весела Чернева твърди следното: „За мнозинството европейци Меркел е преди всичко канцлер на европейската интеграция, тя се радва на особено голямо доверие сред онези, които се чувстват най-силно привързани към европейския проект и ценности.

Казано накратко: Ангела Меркел отвори германската граница не просто и единствено поради някакъв спонтанен морален порив, макар такъв вероятно да е съществувал. Не, тя реално е оценила какво грандиозно и взривоопасно напрежение би възникнало по външните граници на ЕС и вътре в самия Евросъюз, ако Германия се самозатвори. Освен това се е надявала на повече европейска солидарност и далновидност за общо решаване на проблема.

От друга страна днес в Германия статистиката показва, че голяма част от пристигналите тогава около милион бежанци и мигранти вече са намерили работни места или пък учат и придобиват професионална квалификация. Германската Агенция по труда е заявила по онова време, че на страната ѝ трябва да се приемат по 400 000 мигранти годишно, за да запази положителните си икономически показатели. Същото не важи само за Германия. За редица други държави в ЕС, включително България миграцията е важен фактор за икономическото благополучие в един сериозно застаряващ континент.

Меркел и властта е незаобиколим въпрос. Може да не е била стратег, може да е била бюрократ, но това в никакъв случай не значи, че като партиен политик, какъвто е развила у себе си с течение на времето, не се е борила за властта си. Тъкмо обратното. За да осигурява постоянно своята власт, канцлерката е прилагала постоянно следните две мерки:

1) **Популярност.** Ангела Меркел отрано и задълго си е гарантирала твърда подкрепа на пресата. Правила е това чрез лични връзки, предимно с жени – информационни магнати. Вероятно връзките с тях датират още от времето, когато Меркел е била министър в кабинета на Кол, отговорен за жените. Сред изследователите на тази страна на канцлерката, особено ценна придобивка е била Фриде Шпрингер. Фондация Шпрингер даже е назначила съпруга на Меркел в своето настоятелство. Bauer Media Group, която също се управлява от жена, също така се озовава в кръга на медийните поддръжници на канцлерката. Друга жена, Лиз Мон, сочена за част от вътрешния кръг наред с Фриде Шпрингер, редовно се била срещала на кафе във Федералното канцлерство. Колкото и странно да звучи, но и госпожа Бурда от модната централа „Бурда-моден“, но също и Gruner & Jahr с Julia Jäkel (която държи 1/4 от акциите на Spiegel и Stern) са обезпечавали спокойствие по време на мандатите. Но има ли държавен ръководител, който да е инертен на тема медии, или всички те имат медиите за първа своя грижа? Тук няма нищо ново.

2) **Опозиция.** Анализаторите считат, че уникален ход на Ангела Меркел е бил да изпревари не отдясно, а отляво най-голямата опозиционна лява партия, SPD, и то като лидер на десноцентристката ХДС (CDU). Това довело до значително свиване на SPD, тъй като вече никой не знаел защо трябва да гласува за тази лявоцентристка партия. С това Меркел автоматично преместила целия политически спектър в Германия далеч наляво.

Тези две мерки може да са важни, но в никакъв случай единствени, които Меркел е прилагала, за да опази властта си.

Много важно – справяла се е не само с външната, но и с вътрешнопартийната опозиция. И този ход е задължителен за всеки държавен ръководител ако иска да изпълни своята програма, осигурявайки си спокойствие от деструктивна конкуренция и поддръжка.

Тя е отстранила всички фаворити на „стареца“ (Кол) ХДС и в крайна сметка всички те трайно са изчезнали. Тези хора са подменени с други, възнаградени с добрата воля на г-жа Меркел – г-жа фон дер Лайен би могла да разкаже подробно за това. Макиавели излиза прозорлив и в случая с Меркел.

Твърди се, че списъкът на партийно-политическите „жертви“ на Меркел от самото начало до края на мандатите ѝ е дълъг. Един от първите потърпевши бил Фридрих Мерц. Действително, чак днес става ясно, че му се е наложило да изчака цялото време на канцлерката, за да застане най-после начело на ХДС. Когато през 2002 г. той битката за лидерството на Християндемократическия съюз (ХДС) от Ангела Меркел, той постепенно се оттегли от политиката. Но ето, 22 години по-късно Мерц има най-после

шанс за реванш, след като стана кандидатът на ХДС/ХСС за канцлерския пост в Германия.

Традиционното „масово оръжие“ на ръководителите обаче не е индивидуалната битка, а масовото неутрализиране на вътрешнопартийната съпротива. Класическият инструмент е властта при изготвянето и подредбата на листите с кандидатите за депутатски места в Бундестага.

Фактът, че не си намери и обучи наследник навреме, се е върнал като бумеранг към самата нея. Който има бегла представа какъв резервоар на акули е Съюзът на християндемократите, особено що се отнася до кадровите проблеми, няма как да не види колко ѝ е било трудно да намери кой да продължи нейните политики. Продължението на политиките на някого след мандата му е важна политическа технология за постепенно оневиняване и оправдание на някогашните грешки чрез поставянето им в контекста на напълно различно, ново време.

В политическото ръководство кадрови вакуум е недопустим. Тръгнала в една посока, страната не може да се люшне в обратната. Такива зигзаги са характерни за губещите и изоставащите държави. Меркел пропусна нещо важно в тази връзка, което нямаше как да не пропусне.

ХДС не е същият съюз, който някога е създал Конрад Аденауер, нито е съюзът, който обедини Германия под ръководството на Кол. Днес той изглежда повече като машина за производство на рецепти и практики за вземане и задържане на власт.

С кой политик се е разбирала най-добре Ангела Меркел?

Мисля, че Ангела Меркел е била през цялото време тази, която се е разбирала най-добре сама със себе си.

Ангела Меркел е действала все повече с течение на времето ва банк от гледна точка на опазване на своята власт. Без подкрепа накрая даже в собствената си партия, тя е съумяла да се наложи още един път. Но все пак накрая за всички става ясно, че Меркел е проиграла вътрешната си партийна власт. Партийните редици повече не са стоели зад гърба ѝ.

Важният въпрос е **колко добра е била Ангела Меркел като канцлер според общественото мнение?** И без това най-общият сред общите индикатори за държавнически успех, така или иначе, е произведеното колективно щастие. Разбира се, всяка нация има предварителна нагласа към щастieto – едни народи обичат да се оплакват, други – да гледат с розови очила даже на застоя или на откровените неуспехи. Германците не се славят със своя оптимизъм. Те са жестоки към самите себе си реалисти с уклон към критикарството.

За да се намери отговор на този многолик въпрос е добре да се тръгне най-напред от нейните отрицатели. Критиците, а особено критикарите, са най-гласовити. Те изразяват мнението си постоянно, със или без причина. Поддръжниците на който и да е политик обикновено мълчат. Биха се намесили само в критичен момент, при това само някои от тях.

Факт е, че твърде много хора в Германия, а и по-далеч от Германия (например Гърция и по друг начин Великобритания), открито не са я харесвали. Даже някои от тях заявяват

постоянно и без да има конкретен повод, че не можели да я понасят, каквото и да значи това. Успокоението е в това, че всеки политик има такава „опашка“ от хора, които не могат да го понасят. В много случаи става дума за културна непоносимост, тъй като първо идва ненавистта, а после търсенето на всякакви аргументи под ръка, за да се оправдае и осмисли омразата.

Аксиоматично е положението, че колкото по-дълго един политик се задържи на ръководния си пост, толкова повече критика събира. Рекордният 16 годишен мандат на госпожа Меркел като несменяем канцлер на Германия е предизвикало у все по-широка публика отрицателната оценка, която освен това все по-често е достигала максималната си степен: управлението на Меркел било „катастрофално“. Не познавам друга нация, която толкова често да употребява думата „катастрофа“ както германците. Все пак същите германци излизат от катастрофите най-умело от всички останали, но това е друг въпрос.

Мразещите Ангела Меркел изтъкват следните нейни слабости и грешки:

- Неадекватно управление на бежанската криза;
- Нерешени основни проблеми на културната и икономическата интеграция на мигрантите с манифестирана политическа слабост в това отношение – безработица, заляла като домино и немскоезичното население, правна бъркотия с непотвърдени самоличности, масови измами със социалните помощи, увеличена престъпност и терористични инциденти с жертви;
- Предизвикване появата и укрепване на десните движения в Германия и Европа;
- Твърде неуспешен енергиен преход със закриването на ядрените мощности и въглищните централи, който е довел до допълнителни тежести за гражданите без положителни ефекти по отношение на алтернативната енергия;
- Спад в способностите на Бундесвера, който функционира по-зле от армиите на всички околни страни, особено Полша;
- Неадекватен отговор на „похода срещу демокрацията“ на Ердоган в Турция;
- Поддържане на неясни отношения в партньорството със САЩ, включително липса на реакция на шпионирането от американска страна;
- Сериозна и постоянна загуба на икономическа мощ на германската икономика
- Нарастващо обедняване, включително детска бедност в Германия;
- Нерешени проблеми в социалното осигуряване;
- Нерешени проблеми в образователната политика, щото Германия изостава все повече не само от своите високи стандарти за образованост, но и в международен сравнителен план;
- Електронното управление е доведено до неосъществен блян, за бюрокрацията цифровизацията на управлението била непозната. Интернет мрежата в Германия станала на ниво на страна от третия свят;
- Изолация на Германия в Европа като „злото плашило“ по отношение на прословутата гръцка икономическа катастрофа и европейската банкова криза, от мерките за която единствено банките са останали доволни, никой друг.

Разбира се, списъкът от критични оплаквания на населението в Германия може лесно да бъде продължен още дълго. Всъщност списъкът с критични оценки за канцлера Меркел едва ли има ясен край.

Според взелите крайно негативно становище канцлерството на Меркел не е произвело нищо в нито една област, което да се доближава до осъществими решения за 16 години. Вече не като критика, а като обикновено критикарство може да се посочат такива обобщения за целия период на канцлерството, които непримиримите му крайни критици произвеждат:

- Инфраструктурата на Германия била „катастрофа“, тя била „буквално съсипана“ от Меркел, особено железниците, но също и въздушният транспорт. Влаковете винаги били неточни. Чак мостовете по магистралите били „застрашени от срутване“;

- В образованието катастрофата била зашеметяваща, защото се крепяла върху „мухлясали, влажни, студени училища, в които според закона за защита на животните едва ли имаш право да гледаш кокошки“. Децата учили в препълнени класове. Нивото на образование в Германия, някогашната водеща страна, била потънала при Меркел до „жалко ниво“ вследствие на „безкраен законодателен период“;

- Енергийният преход бил „игнориран от Меркел в продължение на 16 години“;

- Унищожени били ключови индустрии (Меркел била „началото на края“ на прочутото германско автомобилостроене);

- Силните политици били заменени със слаби (патент в това отношение имал Хелмут Кол, последван от своята наследничка Меркел) или с екстремисти (напр. Клаудия Рот);

Бумът в икономиката по времето на Меркел според изобретателните критици се дължал всъщност на предходния канцлер Шрьодер. Самата Меркел не била допринесла ни най-малко за това! Не е особено логично обаче той да е причина за икономическия ръст през цялото време на мандата на Ангела Меркел, повече от десетилетие след като е напуснал поста си, за да отиде в Русия като бизнесмен. Тази критика май не е критика, а негативизъм.

Заклученията са все едни и същи: „Гражданите обедняха и средната класа почти престана да съществува“, към което се добавя страховитото „Германия повече не съществува“. „Меркел положи основите за падането на Германия като най-голямата разрушителна сила на всички времена“, която заслужава единствено „мира на пенсионер“, докато нейните „разрушителни глупости“ трябвало да изпаднат заслужено „в бездната на забравата“. В пенсия тя най-сетне можела „да продължи да прави това, което винаги е правила най-добре: да чака безкрай.“

Критиците споделят своята „искрена радост“, когато политическата кариера на Ангела Меркел приключила.

Критиците стават критикари, когато си затварят очите и не виждат абсолютно нищо позитивно. Все пак управлението на Ангела Меркел е имало положителни страни, макар те да не са били в стратегическата област.

„Нейното канцлерство беше белязано от икономически бум“, признават повечето германци. При това не ръст на икономиката, а тъкмо бум. И не за даден период, а през цялото време.

Другият голям успех на Меркел според германците е успехът в бавното, но постоянно засилване на суверенитета и името на Германия в световен план. По нейно време стана така, че вместо медиите да говорят „Франция и Германия“, когато става дума за напредъка на ЕС, да започнат да споменават само Германия.

Не само в Германия, но и извън страната (предимно Обединеното кралство, Нидерландия, Гърция, а при президента Макрон се присъедини и Франция) също не харесват Ангела Меркел:

- Германия е станала люлка на бюрокрацията в ЕС ;
- ЕС се разпада, до голяма степен заради „слабостта на Германия“;
- Германия означава неконтролирана миграция;
- Германия съживи политическите леви и десни екстрими в Европа;
- Германия е виновна за падението на европейската отбрана и за пълното negliжиране на съюзните ангажименти за сигурността на повечето европейски държави;
- Германия е сериозно изостанала и все повече изостава в сферата образованието;
- Германия влияе отрицателно върху европейската енергийна политика с недомисления си и недодялан енергиен преход, в който се правят твърде много политически компромиси;
- Неспособност за ограничаване на екстремизма и безпомощност срещу тероризма.

Екстремните избирателни мнения водят единствено до екстремно, селективно отношение, което носи колективна вреда за всички. За съжаление те съвсем не са изолиран случай в Европа и Обединеното кралство. Да, Германия е загубила войната и инерцията в това отношение все още продължава да има сериозен енергиен заряд неясно докога. От друга страна следвоенното германско „чудо“, дължащо се на правилна стратегическа линия, силно дразни някои победители, излезли от войната без стратегия какво да правят с мира.

Германия е задминала определено всички свои победители с изключение на САЩ, при това не само по отношение на БВП, но даже и по развитие на демокрацията през последните десетилетия. Съвсем очевидно пуснатите за масова пропаганда оправдателни обяснения, че Германия се възстановила заради плана „Маршал“ не издържат критика: най-големият бенефициент по този план не е Германия, а Обединеното кралство (около 26% от общата сума). Следващите най-високи вноски са

във Франция (18%). Западна Германия получава едва 11%, при това с разорена икономика, инфраструктура, но затова пък с една трета по-многобройно население.

Политически некролог трябва да се напише за Ангела Меркел след всичко споменатото малко по-горе?

Нека първо преценим обстоятелствата, в които даваме възможно най-обективна оценка на управлението на Ангела Меркел. Определящи сред тях са най-малко следните:

- 1) Една власт събира с времето все повече негативи независимо каква е.
- 2) Началото на управлението на Меркел съвпада с радикално различно състояние на света след внезапния край на Студената война.

Предходната промяна от такъв мащаб е края на Втората световна война. Германия тогава се справя дотолкова успешно, че възкръсването ѝ от пепелта на абсолютната разруха наричат „германското чудо“. Чудото е резултат от намирането на стратегия за развитие още в самото начало: една денацифицираща се демократична Германия, изграждаща се като първостепенен аванпост на Западния свят на Изток, градяща един уникален в исторически план съюз на Западните християнски нации, в който постепенно да стане център. Това е ерата „Аденауер“.

Промяната сега е пак резултат от световен конфликт, наречен Студена война. Той минава без „горещи“ битки, но отново има победители и победени с подобен резултат и за едните, и за другите. Русия загуби тази война и последиците бяха като на загубил „гореща“ война – загуба на империята СССР, на световни позиции и т.н. И България изгуби същата война със съответните последици.

Едната от „двете Германия“ се зачисли към победителите, другата определено бе победена до степен, че изчезна. Двете Германия се съединиха, но механично, те не се обединиха. По-малката и загубила самата себе си с края на Студената война бе анексирана от по-голямата, усетила подходящ исторически момент за това. Присъединяването на Германската демократическа република към Федерална република Германия на 3 октомври 1990 след над 40-годишно разделение на двете държави не беше същинско обединение в името на нова страница за бъдещето на тази нация, а присъединяване в името на поправка на миналото. Германия остана за себе си и за света изгубилата войните държава, къде с нацистко, къде – с комунистическо минало.

Появи ли се адекватна стратегия за по-нататъшното развитие на тази страна? В каква посока, с кой стратегически съюз, въз основа на каква визия за себе си в бъдещето? Ангела Меркел, източногерманката, бе поставена находчиво на държавното кормило точно в такъв момент от по-силните политици в нейната обединена държава, за да си осигурят комфорта да намислят стратегия за новите обстоятелства. Обединение Германия е имала, но през 1871, когато Бисмарк е очертал капиталистически път на развитие и е създал Германска империя. Този път обаче след 1990 г. германските ръководители спряха часовника на изтичащото време, за да открият новото. Мина едно десетилетие в търсене преди Меркел. След това търсенето просто продължи с Меркел.

Стратегията отстъпи място на висш пилотаж в тактическо отношение. Всеки детайл от световната обстановка бе използван за добро планиране. Икономиката на държавата като цяло тръгна все по-нагоре и нагоре, но останалите стратегически елементи не я последваха, нямаше единство в развитието. Ръководството на държавата продължи да се държи като администрация на победена страна.

3) Спреният в немската политика часовник на дата 3 октомври 1990 г. продължи да не тръгва до ден-дневен, вече няколко години след Меркел. Нейната епоха ли е виновна за това? Вярно, може да се каже, че определени нейни тактически решения сериозно са затруднили отприщването на стратегическо развитие след нея. Но за липсата на качествено нова стратегия в Германия Меркел повече не може да носи отговорност.

Тактическото управление на Ангела Меркел, донесло повече или по-малко стабилност в Германия и ЕС се усеща от хората като успешно. Мисля, че я уважават тъкмо за това. Същевременно стратегическият дефицит в нейното управление се усеща от всички. Предполагам, че тази обща слабост предизвиква критиката и даже гнева на същите тези хора. Те имат нужда както от стабилност, така и от перспектива. Едното им осигурява тактиктът, а второто – стратегът. На Ангела Меркел тъкмо се наложи да поеме огромните тежести на миналото, настоящето и бъдещето – наследството от миналото, неяснотата на настоящето и враждебността на бъдещето след нея.

Факт е, че администрацията на Меркел успя да се справи доста успешно със своето настояще. Германия остана водеща демокрация за пример на останалите. Икономиката излезе изненадващо бързо от световната икономическа криза 2008 г. и последвалата рецесия, особено ако се сравни с икономиките на Франция и Великобритания.

Но Ангела Меркел, човек на настоящето, не е успяла да се откъсне от миналото и не е показала нито веднъж добър инстинкт за управление на бъдещето. Тя няма да остави своя отпечатък в историята подобно на Исабела Кастилска, Елизабет Английска, Екатерина Велика или Голда Меир. Тя ще остане може би някъде в групата на успешните пазителки на статуквото като Мария-Терезия, Маргарет Тачър или Елизабет II.

Все пак, и този тип успешно управление изисква интелигентност.

Интелигентна ли е Ангела Меркел?

Може би. Ангела Меркел е физик и от моя гледна точка физиката е една от най-абстрактните науки, що се отнася до академичните стандарти – точно като математиката.

След като проучване в известното американско списание Science от 1952 г. е установило среден коефициент на интелигентност 130 за студентите по физика, а Ангела Меркел има докторска степен тъкмо по физика, следва, че тя има – ако проучването все още е било валидно повече от 40 години по-късно – шанс от поне 50% да е силно надарена с интелект, тъй като IQ от 130 или по-висок се счита за особено висок.

Но да си умствено надарен още не значи автоматично, че действаш непременно по градивен начин. Това, че си интелигентен, може да се използва и за неправилни цели. (Знае се, че почти всички водещи умове на нацистката партия са били изключително надарени със свръх високи равнища на IQ и историята показва какво са направили чрез своя интелект.). Така че ако има проблем, той не е в нейните интелектуални способности.

Тогава какво е направило Ангела Меркел достатъчно специална, за да влезе в историята?

Всички, които са поне малко запознати с нейната работа, особено тези, които са пряко засегнати от нейните политики твърдят, че канцлерката се е отличавала преди всичко със стоическото си спокойствие. Идеална черта за тактик, вярващ оптимистично в това, че нещата ще се наредят по някакъв начин.

Меркел е притежавала характера на играч от задната скамейка, съчетано с издръжливостта на хладен професионалист. Там, където се е появявала необходимост от съзидание, Ангела Меркел винаги се е ограничавала до рутинно администриране.

Хората по принцип никак не харесват промените. Обичат познатото. И все пак им харесва сто пъти повече тогава, когато няма промени, когато не се е нямало обещания, въпреки всичко да се даде изненадващо нещо допълнително, нещо отгоре въпреки всичко, *deus ex machina*. Меркел е такъв тип държавник.

Чува се, че като канцлер Ангела Меркел не е имала връзка с германския народ. В решенията си не се ориентирала по потребностите на хората. Казват, че наместо това тя се е ръководила от реакциите на медиите, най-вече от критично настроените опозиционни „ляво-зелени“ медии. Излиза, че движеща сила на нейното управление е било удържането на властта, а не грижата с разбиране за хората.

Доколкото е вярно, че Меркел се е водила изключително от мнението на медиите става още по-ясно, че управлението ѝ е било без водеща собствена идея, собствено съдържание, да не казваме – стратегия. Но безусловно този народ не би я преизбирал, ако тези подозрения бяха самата чиста истина.

Твърдят също, че Меркел не е притежавала усет към историята. Вместо това тя се очертала като прагматичен и рационален технократ, човек на момента, който не се влияе от историческия контекст, от наследеното с неговите ценности и кървящи рани, защото тях по определение не може да управлява. Казват, че контекстът на отминалите времена ѝ е въздействал само като съвкупност от поуки, които посочват на един съвременен ръководител кои грешки да не допуска за нищо на света. В този смисъл мнозина, които познават управлението на канцлера Меркел убедено твърдят, че тя винаги е вземала големите решения въз основа на текущата ситуация, като не е чувствала историческа отговорност за техните последствия. За нея длъжността ѝ се е състояла в това да има власт и да я ползва с административни цели.

Но как е била способна да управлява в една силна демокрация толкова продължително, ако такива твърдения бяха стопроцентово верни? Никой никога не е обвинявал канцлера Меркел в автократично властолюбие. Ангела Меркел не е била нито диктатор, нито автократ, нито властолюбец. Тя е имала предвид обществените потребности и в

най-дълбоката си същност е творение на драматичната история на своята страна. Затова Меркел все пак е особено последователен лидер на своята партия, на своя народ и своята обединена Европа.

След като канцлерството на Меркел е най-накрая история, хората и изследователите се събуждат от парализата, предизвикана от нейния стил и отбелязват, че е била опортюнист вместо да прокара собствени политически позиции. Избягвала е радикални решения, които биха нарушили баланса, довел я до властта, и е предпочитала да проточва промените, за да бъдат приложени бавно и с течение на времето.

Всъщност кому са нужни силните страни на Ангела Меркел, за които няма спор? И тук може би стигаме до най-тежкия момент от налагащото се прозрение: Да беше поне по-слаба!

Политиката на Меркел след епохата Меркел определено е надживяла физическия край на нейното канцлерство.

Съществуват два противоположни начина една политическа епоха да прехвърли своя „товар“ върху управлението в следващата епоха. Първият е стратегически – когато в първата епоха е поставено началото на стратегия, която поради своята специфика на дългосрочна концепция за развитието не може да приключи в нейните рамки и прелива в следващата епоха. Вторият начин е обратен, не-стратегически: когато една епоха не е задава стратегическа концепция за развитието и е задържала докрай нейното създаване. Така създаденият стратегически вакуум се прехвърля напред във времето и изпива смисъла на следващата епоха, с което заплашва с предстояща политическа имплозия. Ангела Меркел не остави стратегически проекти.

Тя беше тактик и на помощ идва тъкмо сътвореното от нея като тактик. Кооперативната игра в името на демократичните ценности след Студената война продължава да е ос, около която се върти европейската политика. Меркел беше основната фигура в този процес. Нейната политика беше маховик, който няма спиране, заради което още дълго в Германия и около нея ще тлее устойчивостта в един изпадащ във все по-голяма неустойчивост свят. Меркел казва, че когато световни лидери, с които добре познава, ѝ се обаждат за съвет, тя с радост откликва.

Прочутата ѝ усмивка не е усмивката на Чешърската котка, тъй като никое нейно действие не беше целенасочено объркващо някого от недоброжелателност. Последното нещо, което през своя мандат е вършела Ангела Меркел е било да изчезва и да не поема отговорност в рамките, в които е могла. На лицето ѝ се е появявала много пъти усмивка, но надали точно от самодоволство, че е надхитрила някого. Всъщност от момента, в който напусна политиката всички забравиха за тази усмивка за разлика от усмихнатите гримаси на други политици от други страни, които историята показва, че са били недоброжелателни. Усмивката остана само на множеството направени снимки от фотографите, но не и в съзнанието на хората, защото не е била усмивката на победителя пред победените.

Тогава какво остана? Колкото и да е трудно да се сложи точка, когато се говори за период от 16 години в германската, европейската и световната история, все пак това е възможно, макар задачата да не е лесна. Първо, трябва да се види какво ни остави Меркел в европейската политика. Решения или проблеми? Второ, какво ни остави в невъзможните отношения със САЩ. Решения или проблеми? Трето – с Китай. Решения или проблеми? Четвърто – продължението на започнатото от нея в модернизиранието и европеизирането на България. Какво ни остави тя?

Ключова част от ролята на Меркел беше нейната твърда решимост да поддържа европейското сближаване и да лекува по спешност пукнатините между държавите-членки на ЕС. Давайки сигнал за евентуална промяна в баланса на силите към **Франция**, западната съседка на Германия, един анализатор прогнозира: „Макрон ще се опита да узурпира позицията на Меркел в Европа. Германската позиция няма непременно да се промени, но който и да дойде на власт, ще трябва да се справи с по-широка (вътрешна) коалиция, така че ще бъде малко по-трудно да води на международната сцена.” Задачата, която си е поставил президентът Макрон по френския тертип на Котарака с чизми, т.е. да направи от нищо нещо, изглежда невъзможна. Германия ще продължи да бъде тъкмо Германия.

Обединеното кралство пак е тайният контрапункт в стратегическата партитура на Европа, този път с адрес отвъд Ламанша. Като германка след войната Меркел вероятно е придобила добър исторически нюх, че ако британската политика не изглежда ангажирана на европейския континент, това за пореден път ще разедини европейците. Успокояването на отношенията ЕС-Великобритания се превърна в особена тревога на Меркел след Брекзит, но в главата ѝ изглежда не се е появила никаква свежа идея как този гордиев възел би могъл евентуално да бъде разсечен. Газовите тръбопроводи от Русия към Германия остават взривени от някого, при това не на едно, а на цели две места. Кой ли свърши тази работа!

Меркел направи първа крачката към **Китай**. Дали някой направи крачка към Германия отвъд Китайската стена? Със сигурност обаче си е спечелила първичната омраза на европейските либерали с тази нова страница в европейската политика. Критиците обаче ще разберат какво критикуват много скоро. В Китай се изместиха основни немски, а и европейски производства.

Германия ще продължи да е все по-зависима от това да балансира всячески отношенията си със САЩ и Китай – две държави, с които Меркел се опита да поддържа тесни връзки.

Тя винаги е била наясно, че Германия и Европа отдавна зависят от страни, които не са в Европа. Съдбата на Германия на нейния баща се решава от победители. Нейната Германия, в която се е формирала е напълно смазана под руско управление. Да, Ангела не само няма съмнение в това, но даже е вярвала в предопределението на страната си отвън по-силно, отколкото може да се очаква.

Нейните мандати са моделирани от същия синдром. Германия, на която е канцлер, зависи от най-силната държава в съвременността – САЩ. Тя добре е разбирала, че САЩ не осъзнават добре ролята на Европа. Знаела е прагматичната основа на заплахите на стария-нов Президент, породени от следвоенното отвращение на германците от въоръжаване и пасивността им при осигуряване на отбраната на Стария континент. В мемоарите си, издадени съвсем скоро Ангела Меркел признава, че е търсила мнение от папата как да работи с Доналд Тръмп, а това не е случайно – зад гърба на Съединените щати лежи латиноамериканското море от хора с техните проблеми и претенции. А те са католици.

Дотук – добре, но обективната действителност е такава, че по време на нейното канцлерство на власт в САЩ е дошъл Доналд Тръмп. За него Меркел с немско високомерие отчита, че имал „манталитет на строителен предприемач“. Това не е откритие – да, Тръмп се е занимавал до момента със сгради. Нищо ново. Немската стигма не проработва.

Германската канцлерка най-вероятно се е почувствала в цугцванг: сякаш наистина е нямала правилно действие, когато става дума за политическите разговори с Америка. Вероятно се е виждала ден след ден в невъзможното: как да си сътрудничат един европейски политик и един американски бизнесмен. Кошмарът се е появил подобно на широк холивудски екран още при първата среща, когато Меркел е видяла, че няма никакъв начин да го убеди да не напуска Парижките споразумения за климата. Самочувствието ѝ, натрупано с времето, че винаги успява да прокара своята теза, е катастрофирало при всяка от следващите срещи с американския президент. А ето, зелената идея, фанатичното виждане в апокалипсиса на „екологичната катастрофа“ е толкова немска тема. Климатичните промени са и европейска тема, но не и тема за американския бизнес: всеки бизнес е тук и сега, не може да се търгува с хора от бъдещето по същия по-заплетени начин, както не може да се търгува с вече умрелите. При останалите въпроси неуспехът се е повтарял.

Меркел намира удовлетворение единствено да даде съвет на Тръмп, който той не е поискал и никога не би поискал. Даването на непоискан съвет също е немска черта. Макар и в монологична форма, бившата канцлерка все пак решава да каже нещо доста простичко: „Огъвайте, огъвайте, но да не се счупи!“ Обратно на Меркел, американците не дават съвети. А и милионите американци, включително президента им, конгресмени, сенатори и стафъри в Конгреса не са имали никакво мнение за Меркел, нито са усещали необходимост да имат някакво. Те не са били запознати с нейните политики, нито с

нейните позиции или причините за тях. Между другото, не само в Америка, но изглежда и по света е надделявало всеобщото безразличие и невежество спрямо нея. Вероятно Тръмп днес, след Меркел, ще се води единствено от предприемаческото си желание да продължи със задушаването на германската автомобилна индустрия докрай.

Имаше времена, в които Ангела Меркел беше изключително популярна в **България**. Но с течение на годините доста българи престанаха да я харесват. Защо? Опитният журналист Александър Андреев изброява три причини: политиката ѝ към бежанците през 2015 година, нейният изявен либерализъм и реалната (или предполагаема) роля, която Меркел е изиграла за възникването и укрепването на ГЕРБ

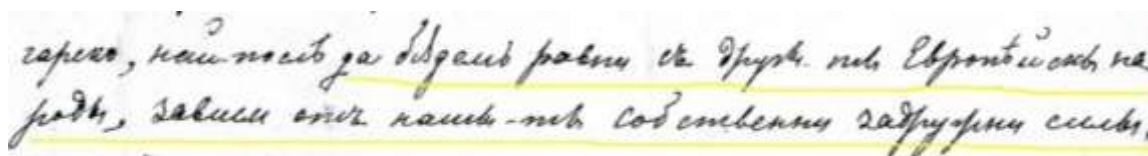
Що се отнася до последното, по време на трите правителства на Борисов за повече от десетилетие в България имаше поне две много стабилни положения. И двете бяха от крайно важно стратегическо значение за развитието на нашата страна: макроикономическата стабилност и безусловната евроориентация. И двете бяха дело на Ангела Меркел с помощта на Бойко Борисов.

Бежанците са основният източник на враждебно отношение на много българи към Меркел. Весела Чернева пише: „В България, особено в социалните мрежи, от 2015 година насам се разказва една полуизмислена, полунагласена история за това как Меркел била пуснала в Европа милиони „брадати майки с деца“. Тази история вирее в почвата както на исторически обяснимата враждебност на българите към исляма, така и на драматичното непознаване на европейските ценности, европейската политика, икономика и демография.“ Бих прибавил и особеният български консерватизъм.

В България дифузните страхове, както и продължителната изолация от външния свят, липсата на траен контакт с различни култури и религии, се оказват сякаш по-силни от практическите аргументи. И много хора фокусират тези свои дифузни страхове и латентна ксенофобия като лазерен лъч върху мишената Ангела Меркел.

„Върху фигурата на Ангела Меркел част от българите прожектират недоволството си от още няколко комплексни международни теми и процеси – като се започне от активната политика в подкрепа приемането на Северна Македония в ЕС, мине се през Северен поток-2 и енергийната политика и се стигне до опазването на климата.“

Но отношението към Меркел в България и на българите към Меркел няма никакво значение нито за Германия, нито за Европейския съюз, нито за европейската ориентация на България. Европейската същност на България е вековна идея, тя не е авторство на съвременни политици. Европейската ориентация е проповядвана от Васил Левски като посока на развитие на „святата и чиста република“³: „Братя, възобновяването на нашата славна държава, отърването ни от проклетите агаряне, за да си добие първата чест и слава нашето мило отечество България, най-последно, за да бъдем равни с другите европейски народи, зависи от нашите собствени задружни сили.“

гарско, най-после да бъдем равни с другите ни европейски народи,
зависа от нашите собствени задружни сили.

³ Из сборника „Святата и чиста република: избрани страници от писма на Васил Левски“, съставители Иван Унджиев, Никола Кондарев, София, „Наука и изкуство“, 1987, с.153